

KINNITATUD
Veterinaar- ja Toiduameti
peadirektori 11.04.2013
käskkirjaga nr 82

SIGADE AAFRIKA KATKU TÕRJE

TEGEVUSJUHEND

Sisukord

Sisukord.....	2
1. Haiguse määrang.....	5
2. Tegevusjuhised haiguse kahtluse korral	5
2.1 Haiguse kahtlusest teavitamine	5
2.2 Kitsendused ja abinõud.....	6
2.3 Loomapidaja kohustused sigade aafrika katku kahtluse korral	7
2.4 Veterinaar- ja Toiduameti kohaliku asutuse juhi tegevus sigade aafrika katku kahtluse korral	7
2.5 Epidemioloogiline uurimine	8
2.6 Põhitingimuste suunised, mida tuleb järgida ettevõtte tunnustamisel sigade aafrika katku kahtlusega ettevõttena	9
3. Sigade aafrika katku diagnoosimine	9
3.1 Karja kliiniline uurimine	9
3.2 Tapajärgne läbivaatus	10
3.3 Proovide võtmine, laboratooriumi saatmine.....	11
3.1.1 Proovide võtmine laboratoorseteks	11
3.1.2 Proovide saatmine laboratooriumisse.....	13
3.4 Eelaruanne	13
3.5 Meetmed kuni laboratoorsete testide tulemusteni	13
3.6 Sigade aafrika katku kahtluse lõpetamine	14
3.7 Sigade aafrika katku ametlik diagnoosimine.....	14
3.8 Sigade aafrika katku diagnoosimisest teatamine	14
4. Tegevusjuhised taudikoldes.....	14
4.1 Karantiini kehtestamine	14
4.2 Kitsendused ja abinõud karantiini ajal	14
5. Loomade hukkamine, korjuste ja saastunud materjali hävitamine	15
5.1 Nakatunud talu või loomakasvatuse ettevõtte sigade hindamine.....	15
5.2 Nakatunud talu või loomakasvatuse ettevõtte sigade hukkamine.....	16
5.3 Ennetav hukkamine	17
5.4 Erandite lubamine eraldiasuvatele sigalatele.....	17
5.5 Korjuste hävitamine.....	17
5.6 Saastunud materjali hävitamine.....	18
6. Sanitaarmedetmed.....	18

7.	Tegevusjuhised ohustatud tsoonis ja järelevalvetsoonis.....	19
7.1	Ohustatud ja järelevalvetsooni määratlemine.....	19
7.2	Ohustatud tsooni ja järelevalvetsooni kehtestamine.....	19
7.3	Ohustatud ja järelevalvetsooni kehtestamisest, geograafilisest paiknemisest ja kitsendustest teavitamine	19
7.4	Ohustatud tsoonis rakendatavad kitsendused ja abinõud	19
7.5	Seroloogilised uurimised ohustatud tsoonis	21
7.6	Järelevalvetsoonis rakendatavad kitsendused ja abinõud.....	21
7.7	Seroloogilised uurimised järelevalvetsoonis	22
8.	Vaktsineerimine, ravi.....	22
8.1	Vaktsineerimine.....	22
8.2	Ravi.....	22
9.	Abinõud sigade aafrika katku avastamisel tapamajas, kariloomaturul, kogumiskeskuses, piiripunktis.....	22
9.1	Abinõud sigade aafrika katku avastamisel tapamajas	22
9.1.1	Tegevus haiguse kahtlusel	22
9.1.2	Tegevus sigade aafrika katku diagnoosimisel	23
9.2	Abinõud sigade aafrika katku avastamisel turul ja/või sigade kogumispunktis.....	23
9.2.1	Tegevus haiguse kahtlusel	23
9.2.2	Sigade aafrika katku diagnoosimisel	24
9.3	Abinõud sigade aafrika katku avastamisel transpordi ajal ja/või piiripunktis.....	24
9.3.1	Tegevus haiguse kahtlusel	24
9.3.2	Sigade aafrika katku diagnoosimisel	24
10.	Abinõud sigade aafrika katku avastamisel metssigadel	24
10.1	Abinõud sigade aafrika katku kahtluse korral	24
10.2	Abinõud sigade aafrika katku diagnoosimisel metssigadel.....	25
10.2.1	Kehtestatavad kitsendused ning abinõud.....	25
10.2.2	Loomapidaja kohustused	25
10.2.3	Järelevalvetoimingud ja kitsendused taudistunud alal.....	26
11.	Kitsenduste lõpetamine ja hoonete taasasustamine	26
11.1	Karantiini lõpetamine taudipunktis	26
11.2	Ohustatud tsooni ja järelevalvetsooni tühistamine	26
11.3	Tingimused hoonete taasasustamisel.....	27
12.	Õiguslikud alused	27

12.1	Haiguse diagnoosimine	27
12.2	Teatamiskohustus	28
12.3	Loomaomaniku kohustus teha koostööd taudi tõrjumisel	28
12.4	Taudi tõrjumiseks ettevõetavad meetmed	28
12.5	Piirangud potentsiaalselt saastunud materjalile	29
12.6	Loomade surmamine ja rümpade ning saastunud materjali hävitamine	29
12.7	Sanitaarmedetmed	29
12.8	Vaktsineerimine.....	29
12.9	Taudikahjude kompenseerimine.....	29

1. Haiguse määrand

Sigade aafrika katk (edaspidi SAK) (Montgomery haigus) on väga kontagioosne ägedalt kulgev sigade viirus, mis iseloomustub palaviku, hemorraagilise diateesi, põletikulis-düstroofiliste ning nekrootiliste muutustega mitmesugustes elundites ja suure suremusega.

Viirus levib otsesel kontaktil haige loomaga, kaudsel kontaktil (nakatunud liha sisaldavate söödajäätmete söötmisel, puukide (vastavaid liike Eestis looduslikult ei esine), sõiduvahendite, sisseseade, riiete vahendusel).

Haiged loomad eritavad viirust kõigi sekreetide ja ekskreetidega. Ägedast ja kroonilisest infektsioonist paranenud loomad võivad jääda püsivalt viiruse kandjateks.

SAK ja sigade klassikaline katk on kliinilise pildi ja surmajärgsete morfoloogiliste tunnuste alusel raskesti eristatavad haigused, seetõttu tuleb diagnoos täpsustada tekitaja isoleerimisega.

Haiguse inkubatsiooniperiood on tavaliselt 3-15 päeva (maksimaalselt 40 päeva), ägeda vormi korral 3-4 päeva. **SAKi kliinilised tunnused on:**

ägeda vormi korral:

- **palavik üle 40° C (41-42° C);**
- **sigade kobarasse kogunemine, isutus, loidus, naha tsüanoos ja liigutuste koordineerimishäired 24-48 tundi enne surma;**
- **kiire pinnapealne hingamine, kõha, hingamisraskused;**
- **eksudatiivne konjunktiviit, nõrevoolum (vahel verine) sõõrmetest;**
- **tiinetel loomadel abordid;**
- **kõhukinnisus, vahel oksendamine ja (verine) kõhulahtisus;**
- **verevalumid nahas, kõrvade laiguliseks muutumine;**
- **kooma ja surm 1-7 kliinilise haigestumise päeval**
- **surevus kuni 100%;**

alaägeda vormi korral (valdavalt piirkondades, kus haigus on endeemiline):

- **remiteeruv või püsiv palavik 3-4 nädalat;**
- **hingamisteede tabandus;**
- **depressioon, isutus, loidus;**
- **tiinetel emistel abort;**

kroonilise vormi korral (esineb harva):

- **hingamisteede tabandus;**
- **abordid, artriidid, liigeste turse, kasvupeetus;**
- **tursed jäsemetel, näo ja alalõuapiirkonnas;**
- **haavandid nahas või naha nekroos.**

Üliägeda vormi korral saabub äkksurm väheste kliiniliste tunnustega.

2. Tegevusjuhised haiguse kahtluse korral

SAKi nakkuskahtlane siga on:

- a) SAKi kliiniliste sümptomitega siga;
- b) siga, kelle lahangul leitakse SAKile iseloomulikke patoloogilis-anatoomilisi muutusi;
- c) SAKi kliiniliste tunnustusteta või iseloomulike patoloogiliste muutusteta siga, kellel on avastatud seroloogilisel uurimisel SAKi antikehi.

2.1 Haiguse kahtlusest teavitamine

SAKi kahtlusest peab loomapidaja viivitamatult teavitama talu või loomakasvatustevõtete teenindavat veterinaararsti. Veterinaararst teavitab volitatud veterinaararsti, kes teatab sellest Veterinaar- ja Toiduameti (edaspidi VTA) kohalikule asutusele.

VTA kohaliku asutuse juht teatab viivitamata SAKi kahtlusest ja diagnoosimisest Veterinaar- ja Toiduametit, naaberpiirkondade VTA kohalike asutuste juhte. Lisaks veel kohalikku valla- ja linnavalitsust, selle maakonna veterinaararste, seapidajaid ning elanikkonda massiteabevahendite kaudu.

Teate saamisel SAKi esinemise kahtlusest loomakasvatushoones, talus või loomakasvatustevõttes või mistahes muus kohas, peab VTA kohalik asutus, kelle järelevalvealal kõnealune talu või loomakasvatustevõtte asub, viivitamatult tagama ametliku uurimise alustamise, et kinnitada või ümber lükata SAKi esinemine. VTA kohaliku asutuse juht kehtestab SAKi kahtlusaluse talu või loomakasvatustevõtte suhtes kitsendused.

2.2 Kitsendused ja abinõud

Kitsendused kehtestab VTA kohaliku asutuse juht kirjaliku korraldusega, mille annab üle loomaomanikule või –pidajale allkirja vastu (lisa 1).

SAKi kahtluse korral keelab VTA kohaliku asutuse juht ilma oma kirjaliku loata:

- 1) ettevõttest sigu välja viia ja sinna juurde tuua ning ühest sigalast teise ümber paigutada, samuti sigu karjatada või lasta neid sigade väljas pidamiseks ettenähtud taraga piiratud alale (välilaager). Vajaduse korral võib järelevalveametnik keelata ka teiste loomaliikide väljaviimise ettevõtte territooriumilt või nende ümberpaigutamise ettevõttesiseselt;
- 2) ettevõttest välja viia sigade spermat, embrüoid ja munarakke, tapasaadusi, sealhulgas sealiha, korjuseid, sööta, sigala sisseseadet ja inventari, sõnnikut, allapanu ja teisi võimalikke nakkust edasikandvaid materjale ning jäätmeid;
- 3) tappa kohapeal sigu toiduks;
- 4) isikutel ja veovahenditel siseneda eeldatava taudipunkti territooriumile ja lahkuda sealt;
- 5) SAKi kahtlusega ettevõttest pärineva sealiha, loomsete saaduste ning sea sperma, embrüote ja munarakkude eksport Eestist väljaspool Euroopa Liidu tolliterritooriumi asuvasse riiki, samuti nende toimetamine teise Euroopa Liidu.

Käesolevas punktis nimetatud kitsendusi kohaldatakse ka ettevõttes ja piirkonnas, milles epidemioloogilise uurimise tulemused annavad põhjuse kahtlustada taudi levikut.

VTA kohaliku asutuse juhil on epidemioloogilise uurimise tulemuse põhjal või kui eeldatav taudipunkt asub kõrge intensiivsusega seakasvatuse piirkonnas, taudi leviku vältimiseks õigus kehtestada lisakitsendusi.

Kui SAKi kahtlus pole leidnud kinnitust või seda ümberlukkavaid tõendeid ei ole saadud 15 päeva jooksul peale liikumiskitsenduste kehtestamist kahtlusaluses talus või loomakasvatustevõttes, võib VTA kohaliku asutuse juht vajadusel anda loa viia vaatlusalused sead otse tapamajja, mille määrab VTA. Selles tapamajas on lubatud sigu tappa lihaks alljärgnevatel tingimustel:

- a) kõik talu või loomakasvatustevõtte sead on identifitseeritavad ning tapamajja saadetud sigadele lüüakse nõelhaamriga vahetult enne veovahendile laadimist kintsu piirkonda selle ehitise registreerimise number, kust siga tapamajja veetakse;
- b) vahetult enne transporti volitatud veterinaararst või veterinaarjärelevalve ametnik
  - vaatab üle kõik talu või loomakasvatustevõtte sead;
  - uurib kliiniliselt tapamajja saadetavaid sigu, kusjuures vähemalt 10% sigadest termometreeritakse;
  - kontrollib veokite vastavust ja pitseerib need pärast laadimist;
  - annab välja veterinaartõendi, millega kinnitab, et tegemist ei ole nakatunud-, nakkuskahtlase- või kontaktse seaga;
- c) sigade saatmine kooskõlastatakse tapamaja veterinaarinspektoriga;
- d) transpordivahendid ja muu transpordil kasutatud inventar desinfitseeritakse pärast sigade mahalaadimist tapamaja territooriumil;
- e) tapamajas hoitakse ja tapetakse kahtlusalusest talust või loomakasvatustevõttest saabuvasid sigu eraldi ülejäänud sigadest;

f) enne ja pärast tapmist uurib tapamaja veterinaararst sigu SAKi suhtes, tapajäätmed hävitatakse või töödeldakse kõrgetel temperatuuridel, mis tagab viiruse hävimise (vt lisa 12 nakkuskahtlase toidukõlbliku värske liha erimärgistus ja lubatud töötlusrežiim);

g) kahtlusalusest talust või loomakasvatuseettevõttest pärinevate sigade liha ja tapasaaduste kasutamisel kehtivad järgmised nõuded:

- lihakehad märgistatakse eritempliga;
- lihakehi säilitatakse eraldi;
- liha ja subproduktide toorena kasutamine on keelatud;
- lihakehi on lubatud transportida tapamajast töötlemisettevõttesse kilesse pakituna selliselt, et võimalik nakkuse levik on välistatud. Liha saadetise vaatab üle riiklik veterinaarinspektor, kes annab transpordiks loa;
- subproduktide ümbertöötlemine on lubatud ainult tapmist teostanud ettevõttes.

2.3 Loomapidaja kohustused sigade aafrika katku kahtluse korral

Loomapidaja on kohustatud:

- 1) kinni pidama kehtestatud kitsendustest;
- 2) eraldama eeldatavas taudipunktis viibivad sead nende pidamisruumidesse;
- 3) mitte lahkuma eeldatavast taudipunktist kuni järelevalveametniku saabumiseni ja temalt selleks loa saamiseni ning nõudma seda ka talus/loomakasvatuseettevõttes viibivatelt isikutelt;
- 4) osutama järelevalveametnikule kaasabi vajalike kliiniliste ja patoloogiliste uurimiste läbi viimisel, samuti epidemioloogilise uurimise tarbeks andmete kogumisel;
- 5) esitama järelevalveametniku nõudmisel kõik loomade ja sööda omandamise ja võõrandamisega seotud dokumendid ning nende puudumise korral andma sellekohast suulist teavet;
- 6) registreerima kogu kitsenduste kehtimisaja vältel sündinud ja hukkunud sigade arvu, näidates ära hukkunud sigade vanuse, ning esitama asjakohased andmed järelevalveametnikule tema nõudmisel;
esitama järelevalveametnikule nimekirja loomakasvatushoones või -rajatises töötavate ja teiste seal olevate isikute kohta, kelle sisenemine eeldatavasse taudipunkti on vajalik, samuti sigalat teenindavate veovahendite loetelu;
- 7) välistama kõrvaliste isikute pääsu eeldatavas taudipunktis asuvasse sigalasse;
- 8) kasutama sigalal töötamiseks eraldi ülerõivaid ja jalatseid, mida hoitakse sigala ruumides, ja tagama nende kasutamise ka sigala töötajatele;
- 9) paigutama sigala ja ettevõtte väljapääsudele desinfektsioonimatid ja regulaarselt niisutama neid VTAga kooskõlastatud desinfektsioonivahendiga;
- 10) desinfitseerima kõik eeldatava taudipunkti territooriumilt lahkuvad veovahendid VTA poolt heakskiidetud desinfektsioonivahendiga (vt lisa 16).

2.4 Veterinaar- ja Toiduameti kohaliku asutuse juhi tegevus sigade aafrika katku kahtluse korral

SAKi teate saamisel külastab VTA kohaliku asutuse juht või tema poolt määratud volitatud veterinaararst või järelevalveametnik viivitamatult sigade aafrika katku kahtlast karja, kus:

- 1) teeb kindlaks vastuvõtlike loomade üldarvu, pidades sealjuures eraldi arvestust nakatunud, nakkuskahtlaste, nakatumiskahtlaste ja kahtluse perioodil sündinud ja surnud veiste kohta; selles nimekirjas sisalduv teave tuleb taotluse korral esitada ning seda võidakse kontrollida igal viisil
- 2) viib läbi karja kliinilise ülevaatus, termometreerib kliiniliselt haiged sead, võtab materjali laboratoorseks uurimiseks;
- 3) teeb sigade korjaste patoloogilis-anatoomilise lahangu ja võtab materjali laboratoorseks uurimiseks. Kui sigu ei hukkunud, tapetakse diagnostilisel eesmärgil haigeid sigu;
- 4) võtab vereproovid laboratoorseks uurimiseks;
- 5) korraldab viivitamatult uurimismaterjali saatmise Veterinaar- ja Toidulaboratooriumi Tartu osakonda;

- 6) määratleb territooriumi, millele kehtestatakse kitsendused ja korraldab selle tähistamise teavitavate siltidega;
- 7) kehtestab talule või loomakasvatuseettevõttele kitsendused punktis 2.2 kirjeldatud korras;
- 8) teavitab sigade aafrika katku kahtlusest koheselt:
  - VTA peadirektorit;
  - naaberpiirkondade VTA kohalike asutuste juhte;
  - vajadusel kohalikku omavalitsust;
  - vajadusel elanikkonda kohalike ajalehtede ja raadio kaudu;
- 9) määrab ja hangib desinfektsiooni- ja desinseksioonivahendid ning korraldab selle transpordi sigade aafrika katku kahtlasesse tallu või loomakasvatuseettevõttesse;
- 10) VTA loal määrab korjuse matmis- ja/või põletamiskoha. Kui korjused on vaja sigala territooriumilt teisaldada, kontrollib kasutatava transpordivahendi sobivust selleks, määrab veterinaararsti, kes saadab veokit sigalast matmis- või põletamispaika, määrab veoki desinfitseerimiskoha ja –vahendi;
- 11) külastab talu või loomakasvatuseettevõtet perioodiliselt kogu kitsenduste kehtimise aja vältel ja kontrollib kitsendustega seotud nõuete täitmist. Külastuse kohta vormistatakse ühtne kontrollakt.
- 12) VTA kohaliku asutuse juhil on epidemioloogilise uurimise tulemuse põhjal või kui eeldatav taudipunkt asub kõrge intensiivsusega seakasvatuse piirkonnas, taudi leviku vältimiseks õigus kehtestada lisakitsendusi (kõrge intensiivsusega seakasvatuse piirkond – 10 km raadiusega geograafiline piirkond ümber ettevõtte, kus asub nakkuskahtlane või nakatunud siga; ettevõttes peetakse rohkem kui 800 siga km² kohta ning ettevõtte paikneb maakonnas, kus ettevõttes peetavate sigade pidamise tihedus on suurem kui 300 siga km² kohta või sellisele maakonnale lähemal kui 20 km).

2.5 Epidemioloogiline uurimine

SAKi kahtlusel viib VTA kohalik asutus või VTA peadirektori poolt moodustatud ekspertgrupp läbi epidemioloogilise uurimise, mis peab selgitama:

- võimaliku loomade nakatumise aja ja nakkusallika;
- teised võimalikud kontaktkarjad tõenäolise nakkusallikaga;
- nakkuse edasikandumise võimalused taudipunktist nakatumise ja haiguse avastamise vahelisel perioodil ning võimalikud sekundaarsed kontaktkarjad;
- eksisteerivad ohud ja looduslikud tingimused, mis annavad alust nakkuse levimiseks taudipunktist väljapoole.

Eriti tuleb arvesse võtta, et taudi võivad levitada ka metssead. SAKi vektoriks on pehme puuk *Ornithodoros erraticus*, mida Eestis ei esine.

Epidemioloogilisel uurimisel toetutakse horisontaalses situatsioonplaanis ettenähtud küsimustiku «Küsimustik eriti ohtlike loomataudide kahtlusel» täitmisel saadud andmetele, pöörates erilist tähelepanu sperma sissetoomisele, võimalikele kontaktidele metssigadega, söötmisele termiliselt töötlemata toidujäätmetega.

VTA kohaliku asutuse juht või ekspertgrupp esitab epidemioloogilise uurimise tulemustest aruande VTA peadirektorile 24 tunni jooksul arvates sigade aafrika katku kahtluse kohta teate saamisest.

Kui VTA kohaliku asutuse juht või ekspertgrupp epidemioloogilise uurimise tulemuste alusel leiab või kinnitatud andmete põhjal järeldab, et SAK võib olla sattunud SAKi kahtlasesse tallu või loomakasvatuseettevõttesse teistest taludest või loomakasvatuseettevõtetest või sattunud kolmandatesse taludesse või loomakasvatuseettevõttesse kõnealuselt talust või loomakasvatuseettevõttest isikute, elussigade või sõidukite liikumise tulemusel või mis tahes muul viisil, paigutatakse need teised talud või loomakasvatuseettevõtted ametliku järelevalve alla ja kehtestatakse neis punktis 2.2 toodud kitsendused, mida ei lõpetata enne, kui SAKi esinemise kahtlus on ametlikult ümber lükatud. Konkreetset olukorda arvesse võttes võib VTA siiski otsustada, et piirduakse nende meetmete kohaldamisega üksnes SAKi viirusega nakatumises või viiruse kandmises kahtlustatavate sigade suhtes ning majandi selle osa suhtes, kus neid sigu peetakse, tingimusel et neid sigu on majutatud,

peetud ja söödetud täiesti eraldi teistest majandis olevatest sigadest. Igal juhul võetakse surmamisel sigadelt piisav arv proove, et oleks võimalik kinnitada või välistada SAKi esinemine. Vajadusel kehtestatakse taudikahtlase talu või loomakasvatuseettevõtte ümber ajutine kontrollitsoon, sellesse tsooni jäävate seakasvatuseettevõtete suhtes kohaldatakse kõiki või mõningaid punktis 2.2 osutatud kitsendusi.

2.6 Põhitingimuste suunised, mida tuleb järgida ettevõtte tunnustamisel sigade aafrika katku kahtlusega ettevõtena

Otsus nimetada ettevõtte taudikahtlaseks ettevõtteks tehakse järgmiste järelduste ja kriteeriumide alusel:

a) sigade kliinilised ja patoloogilised tunnused. Peamised kliinilised ja patoloogilised tunnused, mida tuleb silmas pidada, on järgmised:

- palavik, millega kaasneb igas vanuses sigade haigestumus ja suremus;
- palavik koos hemorraagilise sündroomiga; täpp- ja nahaalused verevalumid, eriti lümfisõlmedes, neerudes, põrnas (mis on suurenenud ja tume, eriti akuutsetes vormides) ja kusepõies ning sapipõie haavandumus;

b) epidemioloogilised tunnused. Peamised epidemioloogilised tunnused, mida tuleb silmas pidada, on järgmised:

- sead on olnud vahetus või kaudses kokkupuutes ettevõttega, mida on tunnustatud SAK-viirusega nakatunuks;
- ettevõtte on tarninud sigasid, kes on hiljem osutunud SAKiga nakatunuks;
- emiseid on kunstlikult seemendatud kahtlusalusest allikast pärit spermaga;
- sead on olnud otseses või vahetus kokkupuutes metssigade populatsiooniga, kus esineb SAKki;
- sigu on peetud välitingimustes piirkonnas, kus metssead on nakatunud SAKki;
- sigu on söödetud vedelate toidujäätmetega ja on kahtlus, et kõnealuseid toidujäätmeid ei ole töödeldud SAKi inaktiveerimiseks asjaomasel viisil;
- ettevõtte on võinud olla kokkupuutes, nt ettevõttesse SAKi kahtlusega või nakatunud ettevõtetest tulevate inimeste, transpordi vms kaudu.

3. Sigade aafrika katku diagnoosimine

3.1 Karja kliiniline uurimine

Diagnoosimise protseduuride läbiviimisel, proovide võtmisel, laboratooriumisse saatmisel ning laboratoorsete uurimiste tulemuste hindamisel tuleb järgida Euroopa Komisjoni otsuse 2003/422/EÜ alusel koostatud diagnoosimise juhendis toodud juhiseid, nõudeid ja kriteeriume.

Enne seakarja kliinilist inspekterimist peab järelevalveametnik/volitatud veterinaararst panema selga kõik kaitserõivad ja viima läbi põhjaliku isikliku desinfitseerimise.

Järelevalveametnik/volitatud veterinaararst peab sooritama uuringuid läbi viies sigala (talu või loomakasvatuseettevõtte) erinevate tehnoloogiliste gruppide arvestusliku kontrolli (kuldid, emised, nooremised, tapaküpsed sead, kesikud, võõrutatud põrsad ja võõrutamata põrsad).

Järelevalveametnik/volitatud veterinaararst peab talu või loomakasvatuseettevõtte kohta koostama skeemi, kus on näidatud iga sigala ning sigade arv tehnoloogiliste gruppide kaupa iga sigalas.

Kõiki sigala sigu tuleb hoolikalt uurida ning koostada akt kõigi SAKile viitavate haigustunnuste, sealhulgas ka palaviku kohta. Selliste haigustunnustega sead erimärgistatakse ja määratakse nende asukoht sigalas.

Karja läbivaatust peab alustama sigala sellest osast, kus loomaomanik või -pidaja peab sigu terveteks ja isenditest, kes on elanud viimasel ajal nakkuskahtlastest sigadest eraldi. Kahtlusalused sead tuleb jätta viimasteks. Kliiniline läbivaatamine peab hõlmama kehatemperatuuri mõõtmist, seega tuleb üksustes sigu termometreerida põhimõttel, et vähemalt 95%-lise tõenäosusega oleks temperatuuri tõus avastatav, juhul, kui palavikus on 10 % sigadest. (N: 20 siga üksuses – 16

kraadida, 30 siga – 19, 40 siga – 21, 50 siga – 22, 100 siga – 25, 150 siga – 26, 200 - 250 siga –27 kraadida).

Haiguse inkubatsiooniperiood on tavaliselt 3-15 päeva, ägeda vormi korral 3-4 päeva. SAK kliinilised tunnused, mida peab jälgima on:

ägeda vormi korral:

- palavik üle 40° C (41 - 42° C);
- kobarasse kogunemine, isutus, loidsus, naha tsüanoos ja liigutuste koordineerimishäired 24-48 tundi enne surma;
- kiire pinnapealne hingamine, köha, hingamisraskused;
- eksudatiivne konjunktiviit, nõrevoolumine (vahel verine) sõõrmetest;
- tiinetel loomadel abordid;
- kõhukinnisus, vahel oksendamine ja (verine) kõhulahtisus;
- verevalumid nahas, kõrvade laiguliseks muutumine;
- kooma ja surm 1-7 kliinilise haigestumise päeval
- surevus kuni 100%;

alaägeda vormi korral (valdavalt piirkondades, kus haigus on endeemiline):

- remiteeruv või püsiv palavik 3-4 nädalat;
- hingamisteede tabandus;
- depressioon, isutus, loidsus;
- tiinetel emistel abort;
- juhul, kui loom tervistub, esineb tal vireemia vähemalt 40-60 päeva ja loom jääb viiruskandjaks;

kroonilise vormi korral (esineb harva):

- hingamisteede tabandus;
- abordid, artriidid, liigete turse, kasvupeetus;
- tursed jäsemetel, näo ja alalõuapiirkonnas;
- haavandid nahas või naha nekroos.

Üliägeda vormi korral saabub äkksurm väheste kliiniliste tunnustega. Haiguse läbipõdenud loomad võivad jääda eluaegselt viiruskandjateks.

3.2 Tapajärgne läbivaatus

Järelevalveametnik/volitatud veterinaararst peab igas talus või loomakasvatustevõttes läbi viima ka surnud sea postmortaalse läbivaatuse ja patoloogiad protokollima. Juhul, kui lõpitud sigade arv on suur, tuleb lahangu teostada vähemalt 5-1 seal, kes on lõppenud hiljuti, kel oli kõrge palavik või ilmekad sümptomid.

SAKi esinemise korral võib lahanguks leida:

- verine eksudaat rinna- ja kõhuõõnes;
- mitmesuguse suurusega verevalumid seroos- ja limaskestades, parenhüümelundites, lümfisõlmedes ning nahas;
- lümfisõlmed suurenenud, meenutavad verevalumeid (eriti vistseraalsed lümfisõlmed);
- põrn pundunud, mustjas, liigverene;
- kooloni mesenteeri ja kusepõie seinad turse;
- täppverevalumid neerudes, seedetrakti limaskestadel, epi- ja endokardiinfarkt, hemorraagilised infarkt põrnas;
- hingamiseldite tabandumisel on katarraalne või krupoosne kopsupõletik, kopsuturse.

Madalama virulentsusega viirusega tabandumisel on muutused vähemilmekad.

Kroonilise haigestumise puhul on enim tabandunud rinnaõõne elundid: esinevad bronhopneumooniale iseloomulikud muutused, vahel kaseoossed või lubjastunud kolded kopsudes, fibrinoosne perikardiit, suurenenud lümfisõlmed.

Kui sigu ei ole surnud võib järelevalveametnik valida sobiva haige sea või sead diagnostiliseks tapmiseks ja lahanguks ning proovide võtmiseks.

Eelistatud meetod üksiku sea diagnostiliseks tapmiseks on letaalne süst kägiveenide ja õlavarre nahaveeni ühinemisel tekkinud veenitüvesse või kraniaalsesse õõnesveeni.

3.3 Proovide võtmine, laboratooriumi saatmine

3.1.1 Proovide võtmine laboratooriumis

Uurimiseks vajalikud proovid võtab volitatud veterinaararst/veterinaarjärelevalve ametnik. Võimalusel võetakse proove mitmelt nakkuskahtlaselt loomalt. Iga looma puhul kasutatakse steriilseid instrumente. Proovivõtukoht pestakse, kuid ei desinfitseerita.

Elusloomalt võetavad proovid.

a) vereproovid viiruse isoleerimiseks leukotsüütidest võetakse kliiniliste haigustunnustega sigadelt, eelistatavalt haiguse varases staadiumis. Kui muud kliinilised sümptomid puuduvad, tuleb veri võtta palavikus sigadelt, kelle kehatemperatuur on 40,5° C või rohkem.

Vereproovid peab võtma ka kõigilt diagnostilisel eesmärgil tapetud sigadelt.

Igalt sealt tuleb võtta 2 vereproovi, millest üks antikoagulandiga (viiruse isoleerimiseks) ja teine ilma. Antikoagulandina kasutatakse EDTA-d või hepariini. SAKi kahtlusega talust või loomakasvatusevõttest tuleb koguda kuni 10 proovi. Vereproove säilitatakse temperatuuril +2-+4° C (mitte külmutada) ning toimetatakse viivitamatult Veterinaar- ja Toidulaboratooriumisse Tartusse.

b) Vajadusel võetakse diagnoosi kinnitamiseks vereproovid seroloogiliseks uurimiseks sigadelt, kes on paranenud kahtlustatavast infektsioonist või sigadelt, kes on olnud otseses või kaudses kontaktis SAKi haigete või kahtlaste sigadega. Karjast võetakse proove kõikidest üksustest sõltuvalt seal peetavate sigade arvust nii, et 10% -ne seroreageerivus oleks avastatav 95%-se tõenäosusega (vt lisa 11).

Sigadelt võetakse verd tavaliselt kõrvaveeni punkteerimise teel. Et selle meetoditega ei ole alati võimalik verd saada vajalikul hulgal ja korduvalt, võib sigadelt verd võtta kraniaalsest õõnesveenist ning kägiveenide ja õlavarre nahaveeni ühinemisel tekkinud veenitüvest. Eelistatud verevõtutehnikad sea kaalust lähtuvalt on toodud tabelis 1.

Tabel 1. Vere võtmine sealt.

Verevõtukoht	Sea kaal/vanus	Nõela suurus	Vere kogus	Märkused
Eesmine õõnesveen	Kuni 45 kg 45-133 kg Täiskasvanud	38 mm 65 mm 90 mm	Piiramatu	Oht kahjustada uitnärvi (<i>n. vagus</i>)! Võimalik kasutada vaakum-katsutit.
Kägiveen	Igas eas	38 mm	Piiramatu	Võimalik kasutada vaakum-katsutit. Protseduuriliselt eelmisest keerukam.
Kõrva veenid	täiskasvanud	25 mm skalPELLI abil	1-2 ml	Võimalik verevalumi teke! Oht proov saastada!
Saba	täiskasvanud	25 mm	5-10 ml	Võimalik kasutada vaakum-katsutit. Vajab harjutamist.
Silmakoobas	Kuni 18 kg 18-54 kg Üle 54 kg	25 mm 38 mm 38 mm	5-10 ml	Aeglane, ebaesteetiline Oht põhjustada silmakoopa-sisene verevalum ja seeläbi surve silmamunale!

- Vere võtmine kraniaalsest õõnesveenist.

Kraniaalset õõnesveeni punkteeritakse Mackenzie meetodil selili asetatud ja sirutatud peaga seal. Nõel torgatakse suunaga sisse- ja tahapoole rinnakupidemest paremalt. Süstla kolbi tagasi tõmmates

viiakse nõela edasi, kuni veri voolab süstlasse. Veeni punkteerimisel võib esineda düspnoe, kui vigastub *nervus phrenicus*, mis on võimalik torke tegemisel rinnakupideme vasakul küljel.

Vere võtmisel kraniaalsest õõnesveenist P. Saksa ja V. Tilga meetodil fikseeritakse põrsad ja kesikud seliliasendis sirutatud kaela ja peaga. Nõel torgatakse sisse 1 cm rinnakupideme kraniaalsest otsast eespool mediaanjoonel risti läbi naha ja nahaaluse rasvkoe. Süstla kolbi tagasi tõmmates suunatakse nõel põiki alla- ja tahapoole rinnaku horisontaaljoonega umbes 35-40°-se nurga all läbi rinnaku-keeleluu ning rinnaku-kilpkõhre lihase rinnaapertuuri ventraalse nurga ees paiknevasse kraniaalsesse õõnesveeni. Nõel viiakse sisse aeglaselt ja ühtlase survega. Nõela tungimisel veeni ilmub veri süstlasse. Torke sügavus on olenevalt sea suuruselt 2-10 cm.

- Vere võtmine kägiveenide ja õlavarre nahaveeni ühinemisel tekkinud veenitüvest.

Üle 60 kg raskuste sigade kinnihoidmine seliliasendis on raske, seepärast soovitatakse neid fikseerida seisvatena ülalõuale asetatud nõörsilmusega, pea mõõdukalt tõstetud ja kael sirgus. Seisval loomal punkteeritakse veen kaela lateraalselt küljelt. Nõel viiakse sisse õlavarre-pea lihase ja rinnaku-keeleluu lihase vaos rinnakupidet õlaliigesega ühendava joone keskelt ning, andnud talle dorsomediaalse suuna, viiakse ta edasi, kuni satub kägiveenide ja õlavarre nahaveeni ühinemisel tekkinud veenitüvesse või sügavama torke korral õõnesveeni algusesse. Vere võtmiseks on sobiv nõela suurus 16 G x 80 mm.

- Vere võtmine kõrvaveenidest.

Kõrvaveenide täitumust verrega suurendatakse lüües korduvalt kergelt vastu kõrvalesta ning seejärel paigaldatakse kõrvalesta baasosa ümber žgutt. Veeni punkteerimine toimub kiire torkava liigutusega, vältimaks veeni nõela alt minema rullumist. Verevõtuks peab kasutama süstalt, sest vaakumkatsuti kasutamine ei ole veeni kiire kokkutõmbumise tõttu võimalik. Alternatiivmeetodina võib kasutada skalpelliga sisselõike tegemist ventraalsesse kõrvaveeni paralleelselt veeniga ning vere kogumist lõikejoonelt.

- Vere võtmine sabast.

Vere kogumine saba veresoontest on võimalik ainult täiskasvanud sigadelt kelle saba pole amputeeritud. Saba hoitakse vertikaalselt ning nõel sisestatakse suunaga ettepoole kohas, kus esimese sabalülid kehast eemalduvad (umbes 5. sabalüli). Täiskasvanud sea korral sisestatakse nõel 45° nurga all naha sisse, väiksematel sigadel tuleks saba hoida peaaegu horisontaalselt ja nõel sisestada peaaegu paralleelselt nahaga.

- Vere võtmine silmakoopa veenist

Suured loomad fikseeritakse vinguski abil, väiksemaid hoitakse kinni viisil, mis tagab kärsa täieliku liikumatuse. Nõel sisestatakse silmakoopa mediaalnurgast läbi kolmanda silmalau mediaalselt ja veidi anterioventraalselt kuni see tabab veeni. Verd kogutakse nõela otsast tilgakaupa otse verevõtu klaasi.

- Vere võtmine tsefaalveenist

Verd võib tsefaalveenist koguda fikseerides sea selili, esijalad tõmmatud kaudaalses suunas veidi suunaga kehast eemale. Antud asendis seal peaks veen olema läbi naha palpeeritav. Veenisisest rõhku tõstetakse surudes sõrmedega veenile, seejärel veen punkteeritakse.

Hukkunud või hukatud sigadelt võetavad proovid.

Viiruse isoleerimiseks ja viiruse antigeeni määramiseks võetakse koeproovid 3 – 4 sealt, kes on lõpnud viimase 24 tunni jooksul ja millel pole veel autolüüs alanud või diagnostilisel eesmärgil hukatud sigadelt.

Koed, mida võib saata laboruuringuteks on:

- tonsillid, põrn, kops, neer;
- paarilised organid:
  - neelutagused lümfisõlmed;
  - kilpnäärme lümfisõlmed;
  - alalõua lümfisõlmed;
  - neeru lümfisõlmed.

Soovitav on võtta ka proovid jämesoolest, et teostada diferentsiaaldiagnostilist uurimist sigade klassikalise katku suhtes.

a) Proovide võtmine põrnast.

Proovide võtmiseks põrnast peaks sea korjus olema paremal küljel. Ribisid ja kõhtu kattev nahk eemaldatakse selja suunas. Teise puhta noaga tehakse lõige viimase 3. ja 4. ribi vahelt nii, et oleks võimalik viimased 3 ribi pöörata tagasi selja suunas. Peritoneum eemaldatakse tervena ja paljastatakse põrna alumine külg. Peritoneum tõstetakse pintsettidega üles ja tehakse lõige ümber põrna. Põrna tagaosa hoitakse anatoomiliste pintsettidega ja tükeldatakse 3 cm läbimõõduga tükkideks, mis pakitakse puhtasse kilekotti ja veekindlasse konteinerisse ning markeeritakse.

b) Tonsillide võtmine prooviks.

Sea korjus peaks olema selili ja väljasirutatud peaga. Nahk ja nahaalused koed läbitakse lõualuuharude vahelt kohe kõri tagant. Lõua poolt tehakse vertikaalne lõige mööda lõualuu haru sisemist serva kuni lõualuu haru lõpuni nii, et keel paljastub. Keel tõmmatakse tagasi ja paljastuvad neelust selgmiselt tonsillaarsed krüptid, mis võetakse koos ümbritseva koega ja pakitakse puhtasse kilekotti ja veekindlasse konteinerisse ning markeeritakse.

Koeproovid tuleb võtta võimalikult aseptiliselt, nad ei tohi kokku puutuda desinfitseerimisvahenditega.

Koeproovid säilitatakse ja transporditakse +2- +4°C juures (mitte külmutada) ilma säilitusaineteta ning toimetatakse viivitamatult volitatud laboratooriumisse.

3.1.2 Proovide saatmine laboratooriumisse

Proove hoida +2-+4 °C juures. Kogutud proovid tuleb asetada tugevasse transportkonteinerisse, mis suletakse lekkekindlalt. Konteineri välispinna viirusega saastumise vältimiseks tuleb see väljastpoolt puhastada desinfektsioonivahendiga ja pesta puhta veega.

Pärast hoolikat pakkimist peab maakonna veterinaar keskuse juhi volitatud järelevalveametnik saatma proovid Veterinaar- ja Toidulaboratooriumi Tartu osakonda, mis on Eestis kesklaboratooriumi kohustes SAKi puhul. Laboratooriumi peab teavitama proovide saatmisest ning teatama ka oodatava saabumisaja, et oleks võimalik teha ettevalmistusi proovide vastuvõtmiseks. Proove peab transportima temperatuuril +2- +4 °C, kuid mitte külmutatult.

Laboratooriumisse saadetavate proovidega peab kaasas olema kaaskiri. Võetud proovid peavad olema seostatavad kaaskirjaga.

SAKi diagnoosi määramiseks on Veterinaar- ja Toidulaboratooriumil olemas antikehade määramiseks ELISA ja viiruse DNA määramiseks polümeraasahelreaktsioon (PCR). Esmakordsel diagnoosimisel saadetakse proovid diagnoosi kinnitamiseks ning viiruse tüpiseerimiseks võimalikult kiiresti rahvusvahelisele referentlaboratooriumile. Referentlaborisse saadetakse proovid Veterinaar- ja Toidulaboratooriumist Tartust.

OIE ja EL poolt tunnustatud SAKi referentlaboratoorium on:

Centro de Investigación en Sanidad Animal, Instituto Nacional de Investigación y Tecnología

Agraria y Alimentaria (CISA-INIA)

Ctra. De Algete a El Casar, Valdeolmos

28130

Madrid, Spain

3.4 Eelaruanne

Olles lõpetanud esialgse uurimise, kogunud vajalikud diagnostikaproovid ja korraldanud proovide saatmise laboratooriumi, peab järelevalveametnik koos volitatud veterinaararstiga täitma küsimustiku eriti ohtlike nakkushaiguste puhkemise puhul (loomatauditõrje situatsiooniplaani lisa 3).

3.5 Meetmed kuni laboratoorsete testide tulemusteni

Vastavalt punktile 2.2 kehtestatud kitsendused jäävad kehtima seni, kuni SAKi kahtlus on ametlikult ümber lükatud.

Loomaomanikule või -pidajale tuleb teatada, et testitulemuste saamiseni võib kuluda vähemalt nädal.

Volitatud veterinaararst peaks enne talust või loomakasvatuseettevõttest lahkumist veenduma, et loomapidaja mõistab täielikult kitsendusi, mis on kehtestatud isikute liikumise ja desinfitseerimisprotseduuride suhtes talu või loomakasvatuseettevõttesse sisenemisel ja sealt väljumisel.

Surnud või diagnostika eesmärgil tapetud loomade korjused tuleb hävitada VTA järelevalve all, vältides SAKi viiruse mis tahes leviku ohtu ning vastavalt Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu määruse (EÜ) nr 1069/2009 nõuetele.

3.6 Sigade aafrika katku kahtluse lõpetamine

SAKi kahtlus loetakse kõrvaldatuks negatiivsete laboratoorsete uuringute tulemuste põhjal ning kehtestatud kitsendused võidakse viivitamata tühistada. Kuid VTA-l on õigus jätta SAKi kahtlus kehtima ning pärast talus või loomakasvatuseettevõttes läbiviidavate uuringute eest vastutava volitatud veterinaararsti ja VTA kohaliku asutusega konsulteerimist langetatakse otsus hoida talu või loomakasvatuseettevõtte järelevalve all ning esitada volitatud laboratooriumile testimiseks täiendavaid koe- ja/või vereproove.

3.7 Sigade aafrika katku ametlik diagnoosimine

SAKi ametliku diagnoosi paneb VTA kohaliku asutuse juht või tema volitatud järelevalveametnik loomataudi kliiniliste tunnuste, lahanguleiu, epidemioloogiliste andmete ja laboratoorse uurimise tulemuste alusel või VTA määratud ekspertide komisjon kliiniliste tunnuste, lahanguleiu ja epidemioloogiliste andmete alusel. Diagnoosi kinnitab VTA.

Viiruse diagnoosimiseks ja selle tüübi määramiseks tuleb proovid saata OIE määratud referentlaboratooriumi.

Peale ametlikku diagnoosi moodustatakse riiklik loomatauditõrje komisjon, ekspertgrupp ning kohalik loomatauditõrje komisjon, vastavalt loomatauditõrje situatsioonplaanile.

3.8 Sigade aafrika katku diagnoosimisest teatamine

VTA kohaliku asutuse juht on kohustatud SAKi diagnoosi ametlikust kinnitamisest koheselt teavitama naaberpiirkondade VTA kohalike asutuste juhte.

VTA peadirektor teatab SAKi ametlikust diagnoosimisest Eestis Maailma Loomatervishoiu Organisatsioonile (edaspidi OIE), Euroopa Komisjonile ja kõigi naaberriikide riiklike veterinaarteenistuse juhtidele.

Teavitamine peab aset leidma vähemalt 24 tunni jooksul alates esmasest kinnitatud SAKi puhangust. Sama teave esitatakse uute taudipunktide kohta hiljemalt iga nädala esimesel tööpäeval.

Elanikkonda teavitatakse SAKi puhkemisest ja rakendatavatest meetmetest massiteabevahendite kaudu.

4. Tegevusjuhised taudikoldes

4.1 Karantiini kehtestamine

Kohe pärast SAKi diagnoosi ametlikku kinnitamist kehtestab maavanem VTA kohaliku asutuse juhi ettepanekul SAKi koldes kirjaliku korraldusega karantiini. VTA kohaliku asutuse juht kehtestab kitsendused taudistunud talule või loomakasvatuseettevõttele kirjaliku korraldusega, mis antakse loomapidajale üle allkirja vastu (lisa 3).

4.2 Kitsendused ja abinõud karantiini ajal

Karantiini ajal kehtivad punktis 2.2 kehtestatud kitsendused kuni nende ametliku tühistamiseni VTA kohaliku asutuse juhi poolt.

Karantiin ning järgmised kitsendused kehtestatakse arvestusega, et igasugune risk SAKi levikuks oleks välistatud:

- 1) loomapidaja peab lubama paigutada loomakasvatushoonete ja -rajatiste sissesõiduteedele viidad selgelt nähtava ja püsiva kirjaga "SIGADE AAFRIKA KATK. TAUDI OHT". Viitade paigutamisel kasutada olemasolevaid viitasi, asendades haigusele viitav sõna käesoleva haigusega;
- 2) taudipunkti territooriumile tohivad siseneda VTA kohaliku asutuse juhi poolt volitatud isikud ainult ühekordseks kasutamiseks mõeldud kaitseriietuses, mis pärast kasutamist hävitatakse. Jalanõud tuleb desinfitseerida igal väljumisel;
- 3) sigu võib taudikoldes ümber paigutada ainult VTA kohaliku asutuse juhi loal;
- 4) taudipunktis olevad sead hukatakse viivitamata järelevalveametniku kontrolli all vastavalt valitud SAKi likvideerimise viisile nii, et viiruse levik sigade veol või hukkamisel on välistatud. Sigade veol tapamajja kasutatakse veekindla põranda ja veekindlate seintega kinnist veovahendit, mille nõuetekohasust kontrollib järelevalveametnik vahetult enne sigade laadimist veovahendile. Veovahendit või nende kolonni teel tapamajja saabab järelevalveametnik. Teekonnal on asulas peatumine keelatud;
- 5) sigadelt võetakse pärast hukkamist vastavalt diagnoosimise juhendile (lisa 11) piisav arv proove, mis võimaldab tuvastada taudipunkti sigade katku viiruse sissetoomise viisi ja ajavahemiku, mille jooksul SAKi viirus on võinud taudipunktis olla juba enne haiguspuhangust teavitamist;
- 6) surnud või hukatud sigade korjused hävitatakse Päästeameti poolt VTA järelevalve all nii, et igasugune nakkuse levik oleks välistatud;
- 7) kohalik loomatauditõrje komisjon korraldab inventari, loomasööda ja loomsete saaduste, mis võivad sisaldada viirust või olla sellega saastunud ja mida ei ole võimalik kahjutustada desinfitseerimise teel, hävitamise volitatud veterinaararsti või veterinaarjärelevalve ametniku kontrolli all;
- 8) sõnnikut, heitvett, virtsa, nakkuskahtlast allapanu ja muud, mis võib olla nakkuse levitajaks, võib taudikoldest välja viia VTA kohaliku asutuse loal pärast tauditekitaja kahjutustamist;
- 9) esemed, mis on kokku puutunud vastuvõtliku loomaga, võib taudikoldest välja viia ainult VTA loal pärast nõuetekohast puhastamist ja desinfitseerimist;
- 10) veokite liikumine taudipunktis ja sealt välja toimub ainult VTA loal ning Politsei- ja Piirivalveameti järelevalve all;
- 11) loomapidaja peab taudikolde sisse- ja väljapääsude juurde paigutama desobarjäärid ja ümbritseva territooriumi puhastama ning desinfitseerima VTA kohaliku asutuse juhendusel;
- 12) tõenäolisest nakkuse sissetoomise hetkest kuni haiguse avastamiseni nakatunud sigade tapmisel saadud liha liikumise teeb ekspertgrupp, kui vähegi võimalik, selgeks ja selline liha tuleb hävitada VTA järelevalve all;
- 13) kunstliku seemendusjaama tabandumisel tuleb sperma, mis on kogutud alates taudi tõenäolisest ettevõttesse sattumise ajast kuni ametlike meetmete võtmiseni, üles otsida ning hävitada ametliku järelevalve all viisil, millega välditakse SAKi viiruse levimisohtu;
- 14) võimaluse korral selgitatakse välja tõenäolise nakkuse sissetoomise ja ametlike kitsenduste kehtestamise ajavahemikul sigadelt kogutud sperma, munarakkude ja embrüote asukoht. Sperma, munarakud ja embrüod kõrvaldatakse ringlusest ning hävitatakse volitatud veterinaararsti või järelevalveametniku kontrolli all viisil, mis välistab viiruse leviku.

5. Loomade hukkamine, korjuste ja saastunud materjali hävitamine

5.1 Nakatunud talu või loomakasvatuseettevõtte sigade hindamine

Taudipunkti hukatavad loomad hinnatakse enne hukkamist ning see fikseeritakse kirjalikult (lisa 7). Hindamine viiakse läbi järelevalveametniku või volitatud veterinaararsti kontrolli all.

5.2 Nakatunud talu või loomakasvatuseettevõtte sigade hukkamine

Sõltuvalt olukorrast valib VTA taudipunktis ühe allpool esitatud SAKi likvideerimise viisi või rakendab neis toodud põhimõtteid kombineeritult:

- 1) sigade veretu hukkamine kohapeal, järgides järelevalveametniku korraldusi;
- 2) kliiniliselt haigete ja nendega vahetus kontaktis olnud sigade veretu hukkamine kohapeal, järgides järelevalveametniku korraldusi, ja kliiniliselt tervete sigade viivitamatu tapmine VTA määratud tapamajas;
- 3) kõikide kliiniliselt haigete ja nendega vahetus kontaktis olnud sigade veretu hukkamine kohapeal, järgides järelevalveametniku korraldusi.

Enne loomade hukkamist esitab VTA kohaliku asutuse juht loomapidajale ametliku kirjaliku otsuse taudipunktis olevate sigade hukkamise kohta.

Enne hindamise ja tapmise alustamist tuleb kõiki nakatatud talu või loomakasvatuseettevõttega vahetult külgnevaid avalikke teid, talu või loomakasvatuseettevõtte hoove, teid ja jalgradu ning kõigi saastunud hoonete interjööre pihustada SAKi suhtes toimiva desinfektsioonivahendiga.

Taudipunktis tuleb teha deratisatsioon enne loomade hukkamist, kuid deratisatsioon ei tohi põhjustada loomade surmamise viivitust (lisa 10). Koerad ja kassid hoida siseruumides.

Tõrksate, ohtlike või muul viisil raskesti käsitletavate loomade korral tuleb enne hukkamist manustada rahustit. Loomade hukkamisel võetakse arvesse nõukogu määruses nr 1099/2009, 24. septembrist 2009, loomade kaitse kohta surmamisel, kehtestatud nõudeid. VTA kohalik asutus peab enne hukkamise alustamist koostama tegevuskava vastavalt ülalnimetatud määruse art 18 lõige 1-le ning tagama vastavalt sellele toimingute läbiviimise. Hukkamine tuleb läbi viia VTA järelevalve all, inimlikult ning vältides SAKi viiruse mis tahes levikut.

Haiguse kliiniliste tunnustega sead hukatakse kõigepealt.

Tuleb veenduda, et kõik sead oleksid surnud enne matmist või põletamist.

Hukkamismeetoditena on lubatud kasutada:

- **elektrilist hukkamist.** See on sobivaim meetod vanemate sigade hukkamiseks. Elektrilise hukkamise korral haaratakse tangidega looma peapiirkonda (välistest kuulmekäikudest ettepoole) uimastamise eesmärgil. Tagada tuleb elektroodide kontakt looma nahaga. Vajadusel tuleb piisava kontakti saavutamiseks eemaldada liigne karv või niisutada nahka. Seejärel haaratakse tangidega südame piirkonnast, millega peatatakse südame töö, kusjuures intervall uimastamise ja südame seiskamise vahel ei tohi olla rohkem kui 20 sek. Uimastamise ajal tuleb ettenähtud voolutugevus saavutada ühe sekundiga.

Voolupinge (V)	Voolu tugevus (A)	Peapiirkond (sek)	Südame piirkond (sek)
220	1,3	3	45

- **süsinikdioksiidi (CO₂) manustamist** Gaasisegu peab sisaldama vähemalt 40% süsinikdioksiidi. Meetodit võib kasutada süvendite, tunnelite, konteinerite või varem suletud hoonete puhul. Kuna CO₂ on õhust raskem, peab tihedama kontsentratsiooniga gaasikiht ulatuma üle looma pea. Kamber ei tohi olla hermeetiline, kuna gaasi kogunemine võib olla plahvatusohtlik. Avad peavad asuma kambri ülaosas. CO₂ kasutamine on näidustatud juhul kui tuleb eutaneerida suurel hulgal loomi. Töötamisel CO₂-ga tuleb silmas pidada, et nimetatud gaas kujutab endast tõsist ohtu nii loomade kui inimeste tervisele, kuna tema olemasolu ruumis on väga raske organoleptiliselt tuvastada. Mitte mingil juhul ei tohi gaasid, sisenedes kambritesse või ruumidesse, kus asuvad uimastatavad ja surmatavad loomad, tekitada neil põletusi või neid

külma või kuivusega ärritada. Loom jäetakse gaasi keskkonda kuni ollakse veendunud tema surmas;

- **surmavat süsti** väheste suurte sigade ja paljude väikeste sigade tapmiseks, kasutades T61 (4,0-6,0 ml/50 kg kehamassi kohta iv) või Dorminal 20% süstelahust (toimeaine pentopbarbitaalnaatrium; siga: 100 mg/kg kehamassi kohta, kiiresti i.v., põrsas: 100 mg/kg kehamassi kohta i.c. või kiiresti i.v).
- **lööki pähe.** On lubatud kasutada põrsaste puhul, kelle eluskaal ei ületa 5 kg. Löök suunatakse peapiirkonda ning peab olema piisavalt tugev ja täpne, et tekitada tõsiseid ajukahjustusi. Üks inimene ei tohi surmata löögiga pähe üle 70 looma päevas.
- **kuuliga tulistades** (kasutatakse erandkorras). Tapmisel tulirelvaga peab lask olema suunatud looma aju piirkonda, et loom sureks võimalikult kiiresti, valutult ja liigsete kannatusteta.

Loomad tuleks hukata võimalikult lähedal nende tavalisele pidamiskohale. Hukkamine tuleb läbi viia alal, mida on surmamisjärgselt hõlbus puhastada ja desinfitseerida.

Esimesena hukatakse sead gruppidest, kus olid kliiniliste haigustunnustega sead. Järgmisena hukatakse sead sellistest gruppidest, kus sigadel olid kõige tõenäolisemalt otsesed või kaudsed kokkupuuted SAKki põdevate sigadega.

Korjuseid tuleb pihustada desinfektsioonivahendiga ning kuni edasise käitlemiseni hoida kaetult.

5.3 Ennetav hukkamine

VTA võib kohaldada kinnitatud nakkusega talu või loomakasvatuseettevõtte suhtes kehtestatud meetmeid (hindamine, hukkamine, korjuse ja muu saastunud materjali hävitamine, puhastamine ja desinfitseerimine) ka muudes taludes või loomakasvatuseettevõtetes, kus sead võivad olla nakatunud asukoha tõttu või kaudse või otsese kokkupuute tõttu nakatunud talu või loomakasvatuseettevõttega, isegi kui sigadel ei esine ühtegi SAKi kliinilist tunnust.

Ennetava hukkamise korral võetakse vajadusel sigadelt epidemioloogilisel eesmärgil pistelisi proove ja testitakse neid laboratoorselt (vastavalt lisale 11).

5.4 Erandite lubamine eraldiasuvatele sigalatele

Talu või loomakasvatuseettevõtte korral, mis koosneb kahest või rohkemast eraldiasuvast sigalast, võib VTA lubada nakatunud talu või loomakasvatuseettevõtte tervetele sigalatele erandeid sigade hukkamise ja nende korjuse hävitamise nõude suhtes tingimusel, et VTA kohaliku asutuse juht kinnitab, et:

- kõik kõnealuste sigalate sead on kliiniliselt läbi vaadatud ning tunnistatud vabaks SAKi tunnustest;
- kõnealuste sigalate struktuur ja suurus ning korraldused võimaldavad sigade täielikult eraldatud majutust, hooldust ja söötmist;
- kõnealused sigalad on struktuuri poolest täielikult eraldatud nakatunud loomi sisaldanud sigalatest, ei ole nendega seotud ega jaga nendega ühist õhuruumi;
- neil on eraldiasuvad laod varustuse, sööda, roiskvee ja muude heitmete tarvis;
- nende sisse- ja väljapääsudel on individuaalsed desinfitseerimisvahendid;
- neil on oma personal;
- nakatunud ja tervete sigalate vahel ei ole vahetatud masinaid varustust, sigu, loomseid saadusi, loomasööta, seadmeid, esemeid, heitmeid ega mis tahes muid kaubaartikleid või aineid, mis võivad SAKi viirust edasi kanda.

Sellise erandi kohaldamisest teatatakse riiklikule loomatauditõrje komisjonile. Sellistest ettevõtetest võetakse proove vastavalt lisale 11.

5.5 Korjuse hävitamine

Kõiki taudipunktis hukatud ja surnud sigade korjused hävitatakse VTA järelevalve all, vältides SAKi viiruse mis tahes leviku ohtu, vastavalt Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu

määruse (EÜ) nr 1069/2009 nõuetele. Tuleb veenduda, et kõik loomad oleksid surnud enne korjuse edasist käitlemist.

VTA võib anda loa loomsed kõrvalsaadused jäätmetena kõrvaldada, põletades või mattes need kohapeal SAKi puhangu korral, kui vedu lähimasse tunnustatud loomsete kõrvalsaaduste töötlemise või kõrvaldamise ettevõttesse suurendaks terviseriske või kui ulatusliku taudipuhangu korral oleks selliste ettevõtete töötlemisvõimsus ületatud.

Kasutusel olev matmispaik tuleb ümbritseda piirde ja lukustatava väravaga, millel on matmispaiga asukohast teavitav silt ning mis takistab kõrvaliste isikute ja loomade ligipääsu. Pindmine maakiht, millel asusid korjused ning muu saastunud materjal, tuleb matta koos jäätmetega. Et takistada matmisauku maetud korjuse pinnaletõusu, tuleb korjuse kõhud enne matmist lahti lõigata, et võimaldada gaaside väljumist seedekulglast ja kõhuõõnest.

Loomakorjuse ja muu saastunud materjali avapõletamine tuleb läbi viia Päästeameti järelevalve all (lisa 20 põletusriida skeem). Avapõletamise koht peab asuma hoonetest piisaval kaugusel. Põletamiseks võib kasutada kuiva puitu ja süütevedelikke. Põletamisel tekkiv tuhk tuleb matta matmispaika või käidelda vastavalt Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu määruse (EÜ) nr 1069/2009 artikkel 13 nõuetele.

Transpordivahendid, mida kasutatakse korjuse vedamiseks, peavad olema lekkimiskindlad, kaetud ja suletud. Veokid, sealhulgas juhikabiin, välispinnad ja rattad, tuleb hoolikalt desinfitseerida ja töödelda insektitsiididega enne taudipunkti lahkumist ja peale korjuse vedamist enne matmis- ja/või põletamiskohast lahkumist. Sõiduki juhid peavad järgima heakskiidetud teekonda ning vältima peatumist taudipunkti ja korjuse hävitamiskoha vahel.

5.6 Saastunud materjali hävitamine

Hävitamisele kuuluvad materjalid hinnatakse ja hüvitatakse (lisa 10).

Materjalid, seadmed, varustus ja teised objektid (sööt, allapanu, sõnnik, loomsed saadused), mis võivad olla saastunud SAKi viirusega ja võivad seetõttu haigust edasi kanda ning nende puhastamine ja desinfitseerimine on võimatu, tuleb hävitada. Nimetatud materjalide hävitamine toimub kohaliku loomatauditõrje komisjoni instruksioonide kohaselt ja Päästeameti järelevalve all.

6. Sanitaarmedetmed

Puhastamist ja desinfitseerimist tuleb alustada niipea, kui sead on hukatud ja talust või loomakasvatustevõttest eemaldatud.

Puhastamisel ja desinfitseerimisel tuleb arvesse võtta, et SAKi tekitaja on väliskeskkonnas väga resistentne, talub pH kõikumisi 3,9-11,5 (2,5-13,5) piires, kõrgeid temperatuure (inaktiveerub 75°C juures) ja kuivamist. Nakatunud talu või loomakasvatustevõtte piirkonna kohalik loomatauditõrje komisjon koostab puhastamise ja desinfitseerimise tegevuskava ning teeb järelevalvet puhastus- ja desinfitseerimistoimingute kõigi järkude suhtes.

Enne toimingute alustamist tuleb üles märkida kõik puhastatavate ja desinfitseeritavate hoonete ja varustuse kahjustused. Nii leitakse alad, mis nõuavad erilist tähelepanu, näiteks mõranenud põrandad ja seinad või kinnitamata seadmed; nii saadakse ülevaade valduste olemasolevatest kahjustustest, et järgnevat puhastamisest ja desinfitseerimisest tulenevaid kompensatsiooninõudeid oleks hõlpsam lahendada. Lisaks sellele tuleb kontrollida elektrisüsteemi ohutust, et pesuvesi ei kujutaks endast ohtu.

Võimaluse korral tuleb äravooluavad sulgeda, et vältida saastunud roiskvee ja keskkonda reostada võivate materjalide sattumist äravoolusüsteemi.

Puhastamist ja desinfitseerimist viiakse läbi kahes järgus.

1) Esmane puhastus ja desinfektsioon:

- a) hukatud sigade korjused pihustada desinfektsioonivahendiga;

- b) kohe pärast nakatunud sigade eemaldamist sigalast pritsitakse kõiki ruume, kus sead asusid, kus tehti lahanguid ja mis võisid muul põhjusel saastuda viirusega, aga samuti sigala territooriumi SAK tekitajasse toimiva desinfektandiga (lisa 16);
  - c) koed ja veri, mis võivad olla jäänud tapmise või lahkamise ajast või suurem saaste ehitistes, õuedes, tarberiistadel jms tuleb hoolikalt kokku koguda ja koos korjustega ümber töötada;
  - d) desinfektant jäetakse pindadele vähemalt 24 tunniks;
- 2) Lõplik puhastus ja desinfektsioon:
- a) sõnnik ja kasutatud allapanu eraldada, koguda kokku, piserdada desinfektandiga ja jäetakse seisma vähemalt 42 ööpäevaks või hävitatakse põletamise või matmise teel;
  - b) 24 tundi pärast esmast desinfektsiooni puhastatakse sigala kõik väljaheiteainetega jms. määrduvad pinnad mehhaaniliselt, pestakse pesuvahendi lahusega ja uhutakse külma veega;
  - c) pärast külma veega uhtmist pritsitakse pindu uuesti desinfektandiga, mis jäetakse pindadele 7 ööpäevaks;
  - d) 7 ööpäeva möödumisel pestakse pindu uuesti pesuvahendi lahusega, uhutakse külma veega, pritsitakse desinfektandiga. Desinfektant jäetakse pindadele 24 tunniks, misjärel pindu uhutakse veel kord külma veega;
  - e) sigala territooriumil asuvaid kõva kattega teid pritsitakse desinfektandiga 2 korda 24 tunnise vahega. Pinnas küntakse ringi ja pritsitakse desinfektandiga üks kord.

Läga tuleb jätta seisma vähemalt 60 päevaks alates viimasest nakkusliku materjali lisandumisest. VTA loal võib seda aega lühendada, kui läga on töödeldud järelevalveametniku juhiste kohaselt viisil, mis tagab viiruse hävitamise.

7. Tegevusjuhised ohustatud tsoonis ja järelevalvetsoonis

7.1 Ohustatud ja järelevalvetsooni määratlemine

Ametliku diagnoosi kinnitamisest arvates 24 tunni jooksul kehtestab maavanem VTA kohaliku asutuse juhi ettepanekul kirjaliku korraldusega taudipunkti ümber ohustatud tsooni ja järelevalvetsooni. Ohustatud tsoon kehtestatakse vähemalt kolme kilomeetri raadiuses ja järelevalvetsoon vähemalt kümne kilomeetri raadiuses taudipunktist.

7.2 Ohustatud tsooni ja järelevalvetsooni kehtestamine

SAKi diagnoosi ametliku kinnitamise korral kehtestab maavanem VTA kohaliku asutuse juhi ettepanekul ohustatud ja järelevalvetsooni. VTA kohaliku asutuse juht kehtestab kirjaliku korraldusega kitsendused nendes tsoonides (lisa 5 ja 7). Kui tsoonid jäävad mitme maakonna piiridesse, siis kehtestatakse tsoonid igas maakonnas eraldi vastava maakonna maavanema poolt VTA kohaliku asutuse ettepanekul. Iga maakonna VTA kohalik asutus kehtestab kirjaliku korraldusega kitsendused nendes tsoonides.

Uute taudikollete avastamise korral ohustatud tsoone ja järelevalvetsoone korrigeeritakse maavanema kirjaliku korraldusega ning muutustest informeeritakse vastavalt punktile 7.3.

7.3 Ohustatud ja järelevalvetsooni kehtestamisest, geograafilisest paiknemisest ja kitsendustest teavitamine

Ohustatud tsooni ja järelevalvetsooni kehtestamisest, nende geograafilisest paiknemisest ja sellega seotud kitsendustest teavitab VTA kohaliku asutuse juht VTA peadirektorit, kes teavitab ajakirjandust (elanikkonna informeerimiseks meediakanalite kaudu).

7.4 Ohustatud tsoonis rakendatavad kitsendused ja abinõud

VTA kohaliku asutuse juht rakendab ohustatud tsoonis järgmisi kitsendusi ja abinõusid:

- 1) koostöös kohaliku omavalitsuse, Politsei- ja Piirivalveameti ning Päästeameti kohalike asutustega paigaldatakse ohustatud tsooni peasisseõiduteedele teavitavad viidad nähtava ja püsiva kirjaga “LOOMATAUD. OHUSTATUD TSOON” viitade paigaldamist;

- 2) VTA kohaliku asutuse juht või tema poolt määratud järelevalveametnik koostab ohustatud tsoonis asuvate sigalate nimekirja ja määrab volitatud veterinaararstid/järelevalveametnikud, kes asuvad sigalaid üle vaatama. Seitsme päeva jooksul pärast ohustatud tsooni kehtestamist külastavad volitatud veterinaararstid kõiki ohustatud tsoonis asuvaid sigalaid, kus registreerivad sigade arvu tehnoloogiliste rühmade kaupa ning viivad läbi karja kliinilise ülevaatuse;
- 3) sigade omanikud on kohustatud pidama sigade registrit ja fikseerima selles kõik sigade arvu muutused vanuse ja tehnoloogiliste rühmade kaupa ning esitama vastavad andmed volitatud veterinaararstile/järelevalveametnikule esimesel nõudmisel;
- 4) sigade omanikud on kohustatud teatama kõigist sigade lõpmise ja haigestumise juhtudest volitatud veterinaararstile/järelevalveametnikule, kes viib läbi kõik vajalikud uurimised SAKi tuvastamiseks;
- 5) emiste paaritamine on keelatud;
- 6) iga sigalasse sisenev või sealt väljuv inimene järgib järelevalveametniku juhiseid ja korraldusi, et vähendada nakkuse leviku riski;
- 7) sea spermat, embrüoid ja munarakke ei ole lubatud ohustatud tsoonis paiknevast ettevõttest välja viia;
- 8) keelatud on korraldada loomade näitusi, võistlusi ja muid taolisi üritusi, samuti kaubelda loomadega;
- 9) kõik ohustatud tsoonis sigade ja potentsiaalselt nakatunud materjalide (sõnnik, virts, läga, söödad) transpordiks kasutatavad transpordivahendid desinfitseeritakse VTA poolt määratud vahendiga vastavalt volitatud veterinaararsti/järelevalveametniku ettekirjutusele ja tema järelevalve all. Ükski nimetatud transpordivahend ei või lahkuda ohustatud tsoonis asuvast talust või loomapidamisettevõttest või tapamajast või ohustatud tsoonist tervikuna enne, kui volitatud veterinaararst/järelevalveametnik pole seda üle vaadanud ja selleks luba andnud. Puhastamise, desinfitseerimise ja töötlemise kirjeldus on toodud lisas 18;
- 10) sigade massilise haigestumise ja lõpmise korral loetakse talu või loomakasvatuseettevõtte nakkuskahtlaseks. Edasi toimitakse vastavalt peatükile 2.

Kitsendused loomsetele saadustele:

- 1) liha võib tsoonist välja viia ainult VTA loal.

Kitsendused loomade liikumisele:

- 1) sigu ei tohi ettevõttest, kus neid peetakse, välja viia vähemalt 40 päeva jooksul pärast esmase puhastuse ja desinfektsiooni läbiviimist;
- 2) muud liiki loomi on lubatud ohustatud tsooni tuua ja sealt välja viia vaid VTA kohaliku asutuse juhi loal;
- 3) sigade liikumine avalikult kasutataval teel ja erateel, välja arvatud loomakasvatushoone või -rajatisega otseselt seotud teelõigul on keelatud. Lubatud on sigade transport läbi ohustatud tsooni ainult VTA loal ning Politsei- ja Piirivalveameti järelevalve all tingimusel, et sigadega veok tsooni territooriumil ei peatu. Plaanitavast sigade veost läbi ohustatud tsooni on veose omanik kohustatud teatama VTA kohaliku asutuse juhile 24 tundi ette;
- 4) VTA kohaliku asutuse juhi loal ning Politsei- ja Piirivalveameti järelevalve all võib väljastpoolt ohustatud tsooni pärinevaid sigu transportida otse ohustatud tsoonis paiknevasse tapamajja koheseks tapmiseks;
- 5) pärast 40 päeva möödumist taudipunkti esialgsest puhastamisest ja desinfitseerimisest ning vajaduse korral desinsekteerimisest võib VTA kohaliku asutuse juht lubada transportida sigu kõnealuselt ettevõttest kas koheseks tapmiseks otse VTA kohaliku asutuse juhi määratud tapamajja, mis eelistatavalt asub ohustatud tsoonis või järelevalvetsoonis või otse loomsete jäätmete käitlemise ettevõttesse või sobivasse kohta, kus sead viivitamata surmatakse ning nende korjused töötatakse ümber ametliku järelevalve all või erandlikel asjaoludel otse teise ohustatud tsoonis paiknevasse sigalasse tehes seda lisas 12 toodud tingimustel. Sellisest sigade ümberpaigutamisest teavitab VTA peadirektor viivitamata Euroopa Komisjoni;

- 6) kui seoses uute taudikollete tekkimisega või muudel asjaoludel kehtib sigade ümberpaigutamise keeld kauem kui 40 päeva ning selle tulemusel tekivad loomade heaoluga seotud või muud probleemid sigade pidamisel, võib VTA kohaliku asutuse juht lubada omaniku põhjendatud avalduse korral sigade ümberpaigutamist ja juurdetoomist ohustatud tsoonis punkti 7.4 alapunktis 5 toodud kohtadesse lisas 12 toodud tingimustel.

7.5 Seroloogilised uurimised ohustatud tsoonis

30 päeva möödumisel sellest, kui viimases taudipunktis on lõpetatud esialgne puhastamine, desinfitseerimine ja vajaduse korral desinsekteerimine, uuritakse seroloogiliselt kõiki ohustatud tsoonis asuvaid seakarju vastavalt lisas 11 toodud skeemile.

Kõiki ohustatud tsoonis kütitud metssigu uuritakse seroloogiliselt ja vajadusel virooloogiliselt SAKi suhtes.

7.6 Järelevalvetsoonis rakendatavad kitsendused ja abinõud

VTA kohaliku asutuse juht või tema poolt volitatud järelevalveametnik/volitatud veterinaararst koostab nimekirja järelevalvetsoonis asuvatest vastuvõtlikke loomi pidavatest taludest või loomakasvatustevõtetest.

Järelevalvetsoonis kehtivad kitsendused ja abinõud:

- a) kohalik loomatauditõrje komisjon koostöös kohaliku omavalitsuse, Politsei- ja Piirivalveameti ja Päästeameti kohalike asutustega korraldab märkide ja teadete püstitamise teedele. Teedele püstitatavatel teadritel peab olema selge ja püsiv kiri: “LOOMATAUD. JÄRELEVALVETSOON”;
- b) seakarjades tuleb sead VTA kohaliku juhi poolt määratud järelevalveametniku või volitatud veterinaararsti poolt perioodiliselt üle vaadata nende tervisliku staatuse määramiseks ja vajalike meetmete rakendamiseks;
- c) loomaomanik on kohustatud teatama kõigist sigade lõpmise ja haigestumise juhtudest volitatud veterinaararstile, kes viib läbi kõik vajalikud uurimised sigade aafrika katku tuvastamiseks.
- d) emiste kunstlik seemendamine on keelatud, välja arvatud juhud, kui seda teeb ainult antud talus või loomakasvatustevõttes töötav seemendaja, kes kasutab talus või loomakasvatustevõttes varem olevat või otse kunstliku seemenduse keskusest tarnitud spermat;
- e) iga seakasvatustalundis sisenev või seal väljuv inimene järgib asjakohaseid hügieeni-meetmeid sigade aafrika katku viiruse levimisohtu vähendamiseks;
- f) sigade massilise haigestumise ja lõpmise korral loetakse farm nakkuskahtlaseks. Edasi toimitakse vastavalt peatükile 2.

Kitsendused loomade liikumisele:

- a) sigade liikumine avalikult kasutataval teel ja erateel, välja arvatud loomakasvatushoone või -rajatisega otseselt seotud teelõigul on keelatud;
- b) sigade tsoonisisene vedu on lubatud ainult VTA kohaliku asutuse juhi loal;
- c) lubatud on sigade transport läbi järelevalvetsooni tingimusega, et veok tsooni territooriumil ei peatu või sigade transport toimub otse järelevalvetsoonis paiknevasse tapamajja koheseks tapmiseks;
- d) sigu ei tohi majandist, kus neid peetakse, välja viia vähemalt 30 päeva jooksul pärast seda, kui on lõpetatud nakatunud majandite esialgne puhastamine, desinfitseerimine ja vajaduse korral desinsekteerimine;
- e) kui esmase puhastuse ja desinfektsiooni läbiviimisest viimases taudipunktis on möödunud vähemalt 30 päeva või erandjuhtudel ka varem, samuti kui kitsendused järelevalvetsoonis on kehtinud üle 40 päeva ja vajadus tuleneb looma heaoluga seotud või muudest probleemidest loomade pidamisel seoses uute taudipunktide lisandumisega, on VTA kohaliku asutuse juhil õigus lubada vedada sigu kõnealusest ettevõttest kas koheseks tapmiseks otse VTA kohaliku asutuse juhi määratud tapamajja, mis eelistatavalt asub ohustatud tsoonis või järelevalvetsoonis või otse loomsete jäätmete käitlemise ettevõttesse või sobivasse kohta, kus sead viivitamata

surmataakse ning nende korjused töötatakse ümber ametliku järelevalve all või erandlikel asjaoludel otse teise ohustatud tsoonis paiknevasse sigalasse, tehes seda lisas12 toodud tingimustel;

- f) muid liiki loomi on lubatud järelevalvetsooni tuua ja sealt välja viia vaid VTA kohaliku asutuse juhi loal kõnealuse tsooni kehtestamist alates kaheksandast päevast peale tsooni kehtestamist;
- g) elusloomaturgude, -laatade, -näituste, -võistluste korraldamine on keelatud;
- h) kõik järelevalvetsoonis sigade transpordiks kasutatavad transpordivahendid desinfitseeritakse Veterinaar- ja Toiduameti poolt määratud vahendiga vastavalt volitatud veterinaararsti/järelevalveametniku ettekirjutusele. Selle üle teostab järelevalvet volitatud veterinaararst/järelevalveametnik. Ükski nimetatud transpordivahend ei või lahkuda järelevalvetsoonist enne, kui volitatud veterinaararst/järelevalveametnik pole seda üle vaadanud ja selleks luba andnud.

Kitsendused loomsetele saadustele:

- 1) liha võib tsoonist välja viia ainult VTA loal.

7.7 Seroloogilised uurimised järelevalvetsoonis

15 päeva möödumisel sellest, kui viimases Eestis asuvas taudipunktis on lõpetatud esialgne puhastamine, desinfitseerimine ja vajaduse korral desinsekteerimine, uuritakse seroloogiliselt kõiki järelevalvetsoonis asuvaid seakarju vastavalt lisas 11 toodud skeemile.

Kõiki järelevalvetsoonis kütitud metssigu uuritakse seroloogiliselt ja vajadusel virooloogiliselt SAK suhtes.

8. Vaktsineerimine, ravi

8.1 Vaktsineerimine

Hetkel ei ole välja töötatud toimivat vaktsiini.

Sigade aafrika katku elusviiruse kasutamine diagnostilisteks ja teaduslikeks uurimisteks, samuti vaktsiini tootmiseks, on keelatud.

8.2 Ravi

SAKi ravi on keelatud. Kui SAK on ametlikult diagnoositud, hukatakse kõik sead.

9. Abinõud sigade aafrika katku avastamisel tapamajas, kariloomaturul, kogumiskeskuses, piiripunktis

9.1 Abinõud sigade aafrika katku avastamisel tapamajas

9.1.1 Tegevus haiguse kahtlusel

Kehtestatavad kitsendused on järgmised:

- loomade tapmine peatatakse;
  - tapamajas olevad elusloomad ei tohi tapamajast väljuda;
  - ükski loom ei tohi tapamajja siseneda;
  - rümpasid ega liha ja -tooteid ei tohi tapamajast välja viia;
  - tapamajast ei tohi välja viia materjale, mis võivad olla saastunud SAK tekitajaga;
  - isikutel on lubatud tapamajja siseneda või sealt väljuda üksnes volitatud veterinaararsti loal;
  - sõidukitel on lubatud tapamajja siseneda või sealt väljuda üksnes volitatud veterinaararsti loal;
- VTA kohaliku asutuse juht või tema poolt volitatud järelevalveametnik/volitatud veterinaararst viib läbi uuringud, et SAKi kahtlust kinnitada või see ümber lükata.

Uuringud sisaldavad tapamaja kõigi sigade kliinilist läbivaatust, pöörates erilist tähelepanu kahtlusalustele loomadele või loomarühmadele, tapajärgse materjali läbivaatust ning vajadusel koe- ja vereproovide võtmist, et esitada need Veterinaar- ja Toidulaboratooriumile uurimiseks (lisa 11).

Vajadusel võidakse sigu hukata diagnostiliste uurimiste eesmärgil.

Samaaegselt uuringutega tapamajas sooritatakse uuringud ka tapamajas kahtlustatavate sigade päritolufarmis.

VTA kohaliku asutuse juht, kelle piirkonnas päritolulalu või loomakasvatuseettevõtte asub, korraldab epidemioloogiliste andmete kogumist sigade loomakasvatuseettevõttest liikumise kohta koos muu teabega, millest võib olla abi taudi tõrjumisel SAK diagnoosimise korral.

9.1.2 Tegevus sigade aafrika katku diagnoosimisel

SAKi diagnoosimise korral tapamajas moodustatud kohalik loomatauditõrje komisjon tagab, et:

- kõik tapamaja sead tapetakse viivitamata;
- nakatunud sigade ja nendega kontaktis olnud sigade liha ja tapasaadused hävitatakse Päästeameti abiga VTA järelevalve all põletamise või matmise teel;
- tõenäolisest nakkuse sissetoomise hetkest kuni haiguse avastamiseni sigade tapmisel saadud liha ja muude loomsete saaduste liikumine ja asukoht tuleb võimalusel tuvastada ning need hävitada;
- hooned ja varustus, sealhulgas sõidukid, eelkõige need, mis on vedanud nakatanud loomi, puhastatakse ja desinfitseeritakse vastavalt VTA juhistele ja veterinaarinspektori järelevalve all;
- ekspertgrupp tuvastab kõigi sigade, keda on järgnevalt veetud nakatanud loomi kogunud ja kohale toimetanud sõidukiga, liikumise ja päritolu ning kõnealuste sigade suhtes kehtestatakse kitsendused ja järelevalve;
- epidemioloogilised uuringud viiakse läbivastavalt punktile 2.5;
- tapamajja ei lubata tapmiseks ühtegi looma vähemalt 24 tunni jooksul alates puhastamise ja desinfitseerimise lõpetamisest.

Samuti hukatakse nakatanud loomade päritolulalu või loomakasvatuseettevõtte vastuvõtlikud loomad juhul, kui epidemioloogilise uurimise tulemused toetavad sellist talitusviisi.

9.2 Abinõud sigade aafrika katku avastamisel turul ja/või sigade kogumispunktis

9.2.1 Tegevus haiguse kahtlusel

Kui turul/kogumispunktis kahtlustatakse sigade aafrika katku, tuleb sellest kohe teavitada VTA kohaliku asutuse juhti, kes kehtestab viivitamatult liikumiskitsendused, et vältida haiguse mis tahes levikut loomade, sõidukite, inimeste või muude materjalide kaudu.

Kehtestatavad kitsendused ja abinõud on eelkõige järgmised:

- loomade müük peatatakse;
- kõik turul/kogumispunktis olevad loomad jäävad oma taradesse ning neid ei tohi sealt välja viia, välja arvatud volitatud veterinaararsti loaga lähedalasuvasse tapamajja 24 tunni jooksul tapmiseks;
- ükski loom ei tohi turule/kogumispunkti siseneda;
- ühtegi loomarümpa ei tohi turult välja viia;
- turult/kogumispunktist ei tohi välja viia materjali, mis tõenäoliselt kannab edasi SAKi tekitajat;
- isikutel lubatakse turule/kogumispunkti siseneda või sealt lahkuda üksnes VTA kohaliku asutuse juhi loal ning neilt nõutakse enne lahkumist oma jalanõude desinfitseerimist;
- sõidukitel lubatakse turule/kogumispunkti siseneda või sealt väljuda üksnes VTA kohaliku asutuse juhi loal;
- väljuvad sõidukid puhastatakse ja desinfitseeritakse vastavalt VTA juhistele;
- kõigile auto- ja jalgvärvatele paigaldatakse asjakohased desinfitseerimisseadmed, kasutades SAK viiruse vastu toimivat desinfektsioonivahendit.

SAKi esinemise kinnitamiseks või ümberlükkamiseks turul/kogumispunktis tehakse uuringud, kohaldades samasuguseid põhimõtteid nagu haiguse kahtluse puhul tapamajas läbiviidavate uuringute korral kusjuures diagnostika eesmärgil võidakse siga/sead hukata.

Kahtlusalu(s) searühma(d)e päritolulalu või – loomakasvatuseettevõtte suhtes viib VTA kohaliku asutuse juht läbi uuringud. Kõnealuse talu või loomakasvatuseettevõtte ja kõigi talude või

loomakasvatusettevõtete suhtes, mis on saanud turult/kogunemispunktist sigu, kes võivad olla SAKi viirusega nakatunud, kehtestatakse järelevalve vähemalt kuni nakkuse kahtluse ümberlukkamiseni.

9.2.2 Sigade aafrika katku diagnoosimisel

SAKi diagnoosimise korral kariloomaturul/kogumiskeskuses tagab moodustatud kohalik loomatauditõrje komisjon, et:

- kõik turul/kogunemispunktis olevad sead hukatakse viivitamata;
- korjused hävitatakse VTA ning Päästeameti järelevalve all, vältides SAKi mis tahes leviku ohtu;
- alusmaterjal, sõnnik ja muud heitmed, mis võivad SAKi viirust edasi kanda, hävitatakse ohutult;
- hooned, tarad, vahekäigud ja varustus, sealhulgas sõidukid, puhastatakse ja desinfitseeritakse vastavalt VTA juhiste ja veterinaarinspektori järelevalve all;
- sigade, kes on väljunud turult/kogunemispunktist samal päeval enne kitsenduste kehtestamist, liikumine tuvastatakse ning nende suhtes kehtestatakse kitsendused ja järelevalve; kõnealuseid loomi vedanud sõidukid puhastatakse ja desinfitseeritakse;
- ekspertgrupp tuvastab kõigi sigade, keda on järgnevalt veetud nakatanud loomi kogunud ja kohale toimetanud sõidukiga, liikumise ning nende sigade suhtes kehtestatakse kitsendused ja järelevalve;
- ühelgi loomal ei lubata siseneda turule/kogunemispunkti vähemalt 72 tunni jooksul alates puhastamise ja desinfitseerimise lõpetamist.

Samuti hukatakse haigete sigade päritolutalu või -loomakasvatusettevõtte sead, kui epidemioloogilised tunnused toetavad sellist talitusviisi.

9.3 Abinõud sigade aafrika katku avastamisel transpordi ajal ja/või piiripunktis

9.3.1 Tegevus haiguse kahtlusel

Kui sigade transportimisel või sigade saabumisel piiriinspeksiooni punkti kahtlustatakse sigadel sigade klassikalist katku, viiakse kogu kahtlusalune kaubasaadetus sigade päritolutalu või -loomakasvatusettevõttesse või erandkorras sellise talu või loomakasvatusettevõtte valdustele, kus ei ela sigu, kuhu kõnealused sead võivad jääda kuni sigade aafrika katku diagnoosi kinnitamiseni või ümberlukkamiseni.

Kehtestatavad kontrollimeetmed on samad kahtlusaluse talu või loomakasvatusettevõtte suhtes kohaldatavatega ning on kirjeldatud peatükis 2.

Uuringute ja epidemioloogilise uurimise läbiviimisel keskendutakse kahtlusaluste loomade päritolutalule või loomakasvatusettevõttele, nagu haiguse kahtluse korral tapamajas või kariloomaturul.

9.3.2 Sigade aafrika katku diagnoosimisel

Kui sigade aafrika katku diagnoos kinnitatakse sigade kaubasaadetes, mis on olnud nakkuse kahtluse esilekerkimise hetkel transiidil või piiriinspeksiooni punktis, hukatakse kõik kaubasaadetes olevad sead.

Samuti hukatakse haigete sigade päritolutalu või -loomakasvatusettevõtte sead, kui epidemioloogilised tunnused toetavad sellist talitusviisi.

Ettevõetavad meetmed on analoogsed nakatanud talu või loomakasvatusettevõtte suhtes kohaldatavad meetmetega. Kui loomad on pärit teisest riigist, teavitatakse ka loomade päritolu riiki SAKi diagnoosimisest.

10. Abinõud sigade aafrika katku avastamisel metssigadel

10.1 Abinõud sigade aafrika katku kahtluse korral

Kui VTA kohaliku asutuse juht on saanud informatsiooni metssigade SAKi haigestumise kahtlusest, teatab ta sellest koheselt VTA peadirektorile, vastava piirkonna volitatud

veterinaararstidele/järelevalveinspektoritele, seapidajatele ja jahindusorganisatsioonidele, vajadusel ka ajakirjandusele elanikkonna informeerimiseks ajalehtede ja raadio kaudu. Loomataudide ennetamist ja tõrjet metsloomade populatsioonis korraldab VTA koostöös Keskkonnainspeksiooni ning jahipidamise ja kalapüügi õigust omavate füüsiliste ja juriidiliste isikutega. Diagnoosi täpsustamiseks tuleb kõikidelt lastud või surnult leitud metssigadelt võtta materjal laboratoorseks uurimiseks vastavalt punktile 3.3.

10.2 Abinõud sigade aafrika katku diagnoosimisel metssigadel

VTA kohaliku asutuse juht viib läbi epidemioloogilise uurimise, määrab ekspertgrupi (veterinaararstid, jahipidajad, metsloomadega tegelevad bioloogid ja epidemioloogid) abiga taudistunud ala, võttes arvesse:

- geograafilist olukorda haiguse leviku piirkonnas;
- taudistunud alal elunevate metssigade asurkonna suurust;
- metssigade liikumist takistavaid looduslikke ja inimese loodud tõkkeid.

10.2.1 Kehtestatavad kitsendused ning abinõud

Taudistunud ala kuulub veterinaarse järelevalve alla, ning sellele kehtestatakse allolevad kitsendused ning abinõud (lisa 9):

- 1) kõiki taudistunud alal surnult leitud või kütitud metssigu tuleb laboratoorselt uurida sigade aafrika katku suhtes. Kõik taudistunud alal tegutsevad jahimehed on kohustatud võtma proove kütitud või surnult leitud metssigadelt ja toimetama need VTA kohaliku asutuse juhi kätte. Proovid võetakse vastavalt punktile 3.3. Proovide saatelehele peab märkima lisaks tava-informatsioonile ka järgnevad andmed:
  - metssea leidmise või küttimise koha maksimaalse täpsusega;
  - metssea leidmise või küttimise kuupäeva;
  - leidja või küti nime;
  - metssea vanuse ja soo;
  - kütitud metssea haigussümptomid või lõpnud metssea korjuse seisundi.
- 2) kütitud või surnult leitud metssigu ja nende kehaosi ei tohi tuua sigalate territooriumile. Leitud korjused põletatakse leidmise paigas. Kütitud metssigade liha säilitatakse volitatud veterinaararsti/ järelevalveametniku korralduste kohaselt kuni uurimistulemuste selgumiseni. Positiivse tulemuse korral liha ja tapasaadused hävitatakse volitatud veterinaararsti/järelevalveametniku järelevalve all. Nakatunuks osutunud metssea liha säilitamise ruum ja lihaga kokkupuutunud esemed, seadmed ja transpordivahendid desinfitseeritakse vastavalt volitatud veterinaararsti/järelevalveametniku ettekirjutusele.
- 3) VTA kohaliku asutuse juht või tema poolt määratud järelevalveametnik koostab ohustatud tsoonis asuvate sigalate nimekirja ja määrab volitatud veterinaararstid/järelevalveametnikud, kes asuvad sigalaid üle vaatama. Seitsme päeva jooksul pärast ohustatud tsooni kehtestamist külastavad volitatud veterinaararstid kõiki ohustatud tsoonis asuvaid sigalaid, kus registreerivad sigade arvu tehnoloogiliste rühmade kaupa ning viivad läbi karja kliinilise ülevaatus. Edaspidi kontrollivad määratud järelevalveametnikud ja volitatud veterinaararstid regulaarselt, vähemalt üks kord kuus kõiki piirkonna sigalaid võimaliku nakkuse avastamiseks ning iga külastuse kohta koostatakse ühtne kontrollakt.

VTA kohaliku asutuse juhil on õigus pärast ekspertgrupiga konsulteerimist kehtestada taudistunud alal vajaduse korral selliseid lisakitsendusi nagu jahipidamise keelamine ning metssigade söötmise keelamine.

10.2.2 Loomapidaja kohustused

Taudistunud alal on loomapidajad kohustatud:

- 1) paigutama kõik laagris peetavad sead sigalatesse või rajama omal kulul laagritele piirded, mis välistavad sigade kontakti metssigadega. Piirded tuleb rajada 48 tunni jooksul pärast vastava

- korralduse saamist. Nende vastavust nõuetele kontrollib volitatud veterinaararst/järelevalveametnik;
- 2) paigutama sigade sööda ja sigala inventari selliselt, et metssigade juurdepääs neile on välistatud;
  - 3) paigutama sigalate sissepääsudele desomatid ja neid niisutama SAKi tekitajasse toimiva desinfitseerimisvahendiga;
  - 4) tagama, et sigalas töötavad isikud kannavad tööl eraldi ülariietust ja jalanõusid; jalanõud tuleb desinfitseerida igal sisenemisel ja väljumisel;
  - 5) pidama sigade registrit, tuues ära sigade vanuse ja tehnoloogilised rühmad, registreerima sigade arvu muutused erinevates rühmades ja esitama vastavad andmed VTA-le esimesel nõudmisel;
  - 6) teatama volitatud veterinaarstile/järelevalvemetnikule kõikidest sigade haigestumise ja lõpmise juhtudest.

10.2.3 Järelevalvetoimingud ja kitsendused taudistunud alal

- 1) Keelatud on sigade väljaviimine sigalast ja sigade juurdetoomine sigalasse ilma volitatud veterinaararsti/järelevalveametniku loata.
- 2) Volitatud veterinaararstid/järelevalveametnikud on kohustatud regulaarselt kontrollima kõiki piirkonna sigalaid (vähemalt üks kord kuus). Kontrollimise kohta vormistatakse ühtne kontrollakt.
- 3) Seakarju, kus peetakse sugusigu, uuritakse seroloogiliselt kaks korda aastas vähemalt nelja-kuuliste vaheaegadega vastavalt lisas 11 toodud skeemile;
- 4) Kõik uluksigadega kokku puutuvad inimesed peavad kinni pidama asjakohastest hügieenimeetmetest, et vähendada SAKi levimisohtu. Sigade küttemises osalenud isikul on keelatud tulla loomapidamisettevõttesse ning kokku puutuda sigadega 48 tunni jooksul peale jahti.
- 5) Seakasvatuseettevõttesse ei tohi tuua ühegi mahalastud või surnuna leitud ulukseosa ega materjali või seadmeid, mis võivad olla saastunud SAKi viirusega.

Taudistunud ala tervendamine toimub metssigade asustustiheduse vähendamise teel, milleks VTA kohaliku asutuse juht koostöös Keskkonnainspektsiooni ning jahipidamise ja kalapüügi õigust omavate füüsiliste ja juriidiliste isikutega töötab välja konkreetse kava.

Järelevalvet teostatakse 12 kuu jooksul pärast viimase virooloogiliselt positiivse metssea avastamist. Kui sel ajavahemikul uuritud metssead osutuvad SAKi viiruse suhtes negatiivseks, loetakse taudistunud ala terveks ning kitsendused loomade liikumisele tühistatakse (lisa 10). Vastavast otsusest teavitab VTA kohaliku asutuse juht loomaomanikke ajakirjanduse kaudu.

VTA kohaliku asutuse juhil on õigus pärast ekspertgrupiga konsulteerimist kehtestada taudistunud alal vajaduse korral selliseid lisakitsendusi nagu jahipidamise keelamine ning metssigade söötmise keelamine.

11. Kitsenduste lõpetamine ja hoonete taasasustamine

11.1 Karantiini lõpetamine taudipunktis

40 päeva pärast taudipunkti lõppdesinfektsiooni lõpetab maavanem VTA kohaliku asutuse juhi ettepanekul karantiini ning VTA kohaliku asutuse juht tühistab vastavad kitsendused. Karantiin ning kitsendused lõpetatakse kirjaliku korraldusega, mis antakse loomapidajale üle allkirja vastu (lisa 4) ning elanikkonda teavitatakse sellest massiteabevahendite kaudu.

11.2 Ohustatud tsooni ja järelevalvetsooni tühistamine

Ohustatud tsooni tühistab maavanem VTA kohaliku asutuse juhi ettepanekul mitte varem kui 30 päeva pärast seda, kui:

- 1) kõikides taudipunktides on SAK likvideeritud ja lõppdesinfektsioon tehtud;
- 2) kõik seakarjad ohustatud tsoonis ja järelevalvetsoonis on kliiniliselt uuritud ja SAKi kahtlust ei ole tekkinud;

3) seroloogilise uurimise tulemused ohustatud tsoonis ja järelevalvetsoonis on osutunud negatiivseks.

Kitsendused tühistab VTA kohaliku asutuse juht peale ohustatud tsooni tühistamist (lisa 8 ja lisa 10).

11.3 Tingimused hoonete taasasustamisel

Taudipunktiks olnud seakasvatuseettevõttesse ei tooda uusi sigu enne vähemalt 40 päeva möödumist sellest, kui kõnealuses ettevõttes on lõpetatud puhastus-, desinfitseerimis- ja vajaduse korral desinsekteerimistoimingud.

Sigala asustamine uute sigadega võib toimuda kahel viisil:

1) sigalasse tuuakse SAKi viiruse antikehadeta sigu või sigu, kes tuuakse majanditest, mille suhtes ei ole kehtestatud piiranguid seoses SAKiga (kontrollsead) ning paigutatakse sigalas laiali volitatud veterinaararsti/järelevalveametniku poolt määratud kohtadesse.

Sigu uuritakse 45 päeva möödumisel pärast sigalasse toomist igas üksuses SAKi suhtes nii, et 10% seroreageerivus oleks avastatav 95%-lise tõenäosusega (vt lisa 11). Ükski siga ei tohi ettevõttest väljuda enne, kui on olemas seroloogilise uuringu negatiivsed tulemused. Kui ühelgi seal ei ole tekkinud SAKi viiruse antikehasid, võidakse alustada täielikku taasasustamist;

2) kinnise õhusüsteemiga sigala puhul võib asustada sigala uute sigadega ka kohe täismahus. Sellisel juhul peavad olema täidetud järgmised nõuded:

a) sigala asustatakse sigade aafrika katku kitsendusteta ettevõttest pärinevate sigadega 20 päeva jooksul;

b) asutatud sigala seakarja iga üksuse sigu uuritakse seroloogiliselt. 40 päeva pärast viimaste sigade saabumist nii, et 10% seroreageerivus oleks avastatav 95%-lise tõenäosusega (vt lisa 11). Enne negatiivse tulemuse selgumist ei tohi sigalast välja viia ühtegi siga.

12. **Õiguslikud alused**

12.1 Haiguse diagnoosimine

Loomataudi kahtlus loetakse tekkinuks ühel või mitmel loomal esinevate haigusele omaste kliiniliste tunnuste, lahanguleiu või laboratoorse uurimise tulemuste alusel, samuti otsese või kaudse kontakti tõttu nakatunud karja või loomaga. Loomataudi kahtluse püstitab veterinaararst ja otsustab järelevalveametnik (loomatauditõrje seadus (edaspidi *LTTS*) § 33).

Loomataudi kahtluse korral tuleb haiguse kliiniliseks diagnoosimiseks, vajalike proovide võtmiseks, epidemioloogilise uurimise läbiviimiseks ja loomataudi leviku vältimiseks vajalike abinõude rakendamiseks viivitamatult kohale kutsuda piirkonda teenindav volitatud veterinaararst või järelevalveametnik (*LTTS* § 35).

Teatatud SAKi esinemise kahtluse või esinemise suhtes algatab järelevalveametnik koheselt ametliku uurimise SAKi esinemise ümberlükkamiseks või kinnitamiseks.

Diagnostilise uurimise läbiviimine haiguskahtlusel sätestatakse Euroopa Ühenduse Komisjoni otsuses 2003/422/EÜ 26. mai 2003 sigade aafrika katku diagnostika käsiraamatu heakskiitmise kohta.

Loomataudi diagnoosib veterinaararst epidemioloogilise olukorra, kliiniliste tunnuste, lahanguleiu ja laboratoorse uurimise tulemuste põhjal. Kui sigu ei ole hukkunud, võib teostada kontrolltapmisi (Põllumajandusministri 23.11. 2004. a määrus nr 179 § 13).

Veterinaar- ja Toidulaboratoorium kindlustab VTA korralduse alusel SAKi kahtluse või puhkemise korral laboratoorse uurimise ja saadab kohale erialaspetsialistid (*LTTS* § 30 lõige 2).

VTA-l ning Veterinaar- ja Toidulaboratooriumil on õigus saata proove loomataudi diagnoosimiseks välisriigi tunnustatud laboratooriumisse või rahvusvahelisse referentlaboratooriumisse (*LTTS* § 37 lõige 5).

SAK loetakse ametlikult diagnoosituks kui SAKi kahtlust kinnitab kas virooloogilise või seroloogilise uurimise tulemus.

SAKi ametlik diagnoos pannakse loomatauditõrje seaduse § 37 lõike 3 kohaselt ning lõike 4 kohaselt kinnitab VTA ametliku diagnoosi.

Epidemia korral on VTA-l õigus kinnitada haiguse ametlik diagnoos ka kliiniliste ja/või epidemioloogiliste tulemuste põhjal.

12.2 Teatamiskohustus

SAK kuulub eriti ohtlike teatamiskohustuslike loomataudide hulka (põllumajandusministri (edaspidi PõM) 25.11.1999 a. määrus nr. 34 “Teatamiskohustuslike ja registreerimiskohustuslike loomataudide loetelu kinnitamine“)

SAKi kahtlusest on loomapidaja kohustatud koheselt teavitama veterinaararsti (LTTS § 9 punkt 1). Veterinaararst on kohustatud SAKi kahtlusest või diagnoosimisest teavitama koheselt järelevalveametnikku või volitatud veterinaararsti ja loomapidajat (LTTS § 39 lõige 1).

SAKi esinemise kahtlusel või diagnoosimisel peavad järelevalveametnikud, volitatud veterinaararstid ja veterinaararstid, samuti veterinaarlaboratooriumid ja teised isikud viivitamatult teavitama VTA kohalikku asutust (LTTS § 38 lõige 1).

Veterinaarkorralduse seaduse § 5 lõikes 5 loetletud laboratooriumid on kohustatud viivitamatult teavitama SAKi kahtlusest või diagnoosimisest VTA peadirektorit, tema äraolekul tema asetäitjat ning selle VTA kohaliku asutuse juhti, kelle järelevalvealalt uurimismaterjal pärines (LTTS § 41 lõige 1).

VTA kohaliku asutuse juht on kohustatud viivitamatult informeerima SAKi kahtlusest või diagnoosimisest VTA peadirektorit, tema äraolekul tema asetäitjat ning naaberpiirkondade VTA kohalike asutuste juhte (LTTS § 40 lõige 1).

VTA peadirektor teatab SAKi ametlikust diagnoosimisest Eestis OIE-le, Euroopa Komisjonile ja kõigi naaberriikide riiklike veterinaarteenistuse juhtidele. Teavitamine peab aset leidma vähemalt 24 tunni jooksul alates esmasest SAKi puhangu kinnitamisest. Uutest taudipunktidest teavitatakse hiljemalt iga nädala esimesel tööpäeval (LTTS § 42 lõige 1).

12.3 Loomaomaniku kohustus teha koostööd taudi tõrjumisel

Loomapidaja pidama kinni loomatauditõrje seadusest ja selle alusel kehtestatud õigusaktidest tulenevatest nõuetest loomataudide ennetamisel ja tõrjel ning järgima loomataudi esinemise tõttu kehtestatud kitsendusi (LTTS § 9 punkt 3).

Loomapidajal on kohustus teha koostööd taudi tõrjumisel (PõM 23.11.2004. a määrus nr 179 „Sigade klassikalise katku ja aafrika katku tõrje eeskiri“ § 12).

SAKi puhkemisel on VTA-l õigus teostada vajalikke tauditõrjetoiminguid ilma loomapidaja või loomsete saaduste käitleja kohalolekuta ja teda sellest eelnevalt teavitamata (LTTS § 46 lõige 2 punkt 3).

12.4 Taudi tõrjumiseks ette võetavad meetmed

Loomataudi kahtluse või diagnoosimise korral võib VTA kohaldada loomataudi leviku tõkestamiseks loomatauditõrje eeskirjas või asjakohases Euroopa Liidu õigusaktis sätestatud või OIE põhimõtete, meetodite, soovitude ja juhendite kohaseid kitsendusi:

- 1) piirang loomataudile vastuvõtlike loomade ja muude loomade veole ning neilt pärinevate loomsete saaduste veole ja käitlemisele;
- 2) piirang sööda, allapanu, jäätmete, seadmete ja muu nakkust edasikandva eseme või materjali veole ja käitlemisele, inimeste ja veokite liikumisele ning muu asjakohane tegevuse piirang (LTTS § 45¹ lõige 1).

Loomataudi kahtluse või diagnoosimise korral võib loomataudi leviku tõkestamiseks määrata loom tapmisele või hukkamisele või seade ja muu nakkust edasikandev ese, sööt, pakkematerjal ja piim hävitamisele (LTTS § 45¹ lõige 2).

SAKi puhkemisel:

- 1) kehtestatakse taudipunktis karantiin;

- 2) määratletakse ohustatud tsoon taudipunkti ümber ning järelevalvetsoon ohustatud tsooni ümber;
- 3) viiakse läbi epidemioloogiline uurimine SAKi võimaliku leviala selgitamiseks;
- 4) moodustatakse riiklik ja kohalik loomatauditõrje komisjon, mis juhivad kogu tegevust taudipunkti likvideerimisel SAKi leviku tõkestamisel (LTTS § 46).

Järelevalvet karantiiniga kehtestatud meetmete täitmise üle teostab VTA kohalik asutus (LTTS § 51 lõige 1).

Järelevalvet transpordivahendite, loomade ja inimeste liikumise piirangute täitmise üle taudipunktis, ohustatud ja järelevalvetsoonis teostab Politsei- ja Piirivalveamet (LTTS § 51 lõige 2).

12.5 Piirangud potentsiaalselt saastunud materjalile

SAKi esinemise kahtlusel ja/või esinemisel võidakse taudipunktis, ohustatud ja järelevalvetsoonis kehtestada kitsendused haigete loomadega otseses või kaudses kontaktis olnud loomakasvatushoonete inventarile, seadmetele, transpordivahenditele, söödale, väljaheidetele ja teistele materjalidele, mis võivad olla viiruse kandjateks, samuti spermale, piimale ja teistele loomakasvatussaadustele, mis võivad olla potentsiaalsed haiguse allikad (LTTS § 45¹).

12.6 Loomade surmamine ja rümpade ning saastunud materjali hävitamine

Loomataudi kahtluse või diagnoosimise korral võib loomataudi leviku tõkestamiseks määrata loom tapmisele või hukkamisele (LTTS § 45¹ lõige 2).

Sööt, sõnnik, allapanu ja muu materjal ning jäätmed, mis võivad olla saastunud haigusetkitajaga, hävitatakse või töödeldakse järelevalveametniku juhiste kohaselt viisil, mis tagab viiruse ja võimaliku nakkuse siirutaja hävimise.

Loomsete jäätmete käitlemisega tegelevad isikud on loomataudi puhkemisel kohustatud oma käitlemisvaldkonna ulatuses osalema loomataudi tagajärgede likvideerimises vastavalt VTA ettekirjutusele (LTTS § 18¹ lõige 6).

Loomsete jäätmete matmisel tuleb matmispaiga suhtes arvestada kohaliku omavalitsuse poolt kehtestatud heakorranõudeid (LTTS § 19 lõige 2).

VTA võib anda loa loomsete kõrvalsaaduste põletamiseks või matmiseks tingimustel, millega hoitakse ära inimeste ja loomade terviseriskide levik, kui vedu lähimasse loomsete kõrvalsaaduste töötlemise või kõrvaldamise tunnustatud ettevõttesse suurendaks terviseriske või kui ulatusliku episootilise taudipuhangu korral oleks selliste ettevõtete kõrvaldamisvõimsus ületatud (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1069/2009 artikkel 19 lõige 1 punkt e).

12.7 Sanitaarmedetmed

VTA võib kohaldada järgmisi abinõusid:

- 1) sööda, allapanu ja muu võimaliku nakkust edasikandva materjali käitlemise korraldamine ning nimetatud materjali korrapärase puhastamine ja desinfitseerimine;
- 2) korrapärase näriliste ja putukate tõrje;
- 3) loomakasvatushoone või –rajatise või loomade pidamiseks piiratud ala korrastamine;
- 4) asjakohaste isikukaitsevahendite kasutamine (LTTS § 45³ lõige 1).

12.8 Vaktsineerimine

SAKi vastane ennetav ja erakorraline vaktsineerimine on keelatud (PõM 23.11.2004. a määrus nr 179 „Sigade klassikalise katku ja aafrika katku tõrje eeskiri“ § 4).

12.9 Taudikahjude kompenseerimine

Loomapidajale hüvitatakse LTTS-s ja Euroopa Liidu asjakohases õigusaktis sätestatud juhul, korras ja määras kooskõlas maaelu ja põllumajandusturu korraldamise seaduse § 3 lõikes 3 sätestatud nõuetega loomatauditõrjega seoses tekkinud järgmine kahju:

- 1) ettekirjutuse alusel tapetud, sealhulgas kontrolltapetud, hukatud ning loomataudi tõttu hukunud looma väärtus;

2) ettekirjutuse alusel hävitatud seadme, sööda, pakkematerjali, piima ja munade väärtus (LTTS § 55 lõige 1).

Looma arvestusliku väärtuse arvutamiseks korrutatakse looma lihakaal liha keskmise kokkuostuhinnaga. Aretuslooma väärtuse arvutab ekspert (PõM 2. veebruari 2010. a määrus nr 6 „Nõuded eksperdi arvamusele ja looma, sealhulgas aretuslooma väärtuse arvutamise kord“).